БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 50 ЧЫЛЫ

ШЫН

1925 чылда үнелезилеттингеи

1967 ч. МАРТ 31 ПЯТНИЦА № 76 (6713).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ИЙИГИ ЧЫЫЖЫНЫҢ БИРГИ СЕССИЯЗЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин ийиги чыыжының бирги сессиязы дүүн Кызылга республиканың хөгжүм-шин театрынга болуп эткен.

Бирги сессияны ажыдарын Сарыг-Септиң Барыын талакы сонгулда округундан сонгуттурган, эн улуг назылыг депутаттарның бирээзи, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш **Салчак Калбакхөрекович Токага** дагзыр деп саналды депутаттар төлээлекчилериниң даасканың ёзугаар депутат **С. К. Буянды** киирген.

— Тыва АССР-ниң Дээди Совединин ийиги чыыжының бирги сессиязы кайгамчыктыг үеде чыылган-ыр —деп, эш Тока чугаалаан.—Совет улус Коммунистиг партияның болгаш оон ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкуннуң программазын амыдыралга боттандырар дээш улуг күжениишкинниг ажылдап турар.

Эш Тока республикада социалистиг тургузуушкуннуң чедиишкиннерин чугаалап, ленинчи национал политиканың тиилелгезинин херечизи кылдыр Тываның экономиказының болгаш культураның улуг көдүрүүшкүнүнүң чыыткыланчак фактыларын болгаш чурагайларын көргүскен.

Эштер депутаттар! Республиканың эрге-чагыргазының дээди органынга сонгуп, Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары бистерге улуг бүзүрелди көргүскен-дир. Чоннуң ол идегели бистерге хөй чүүлдерни хүлээдип турар. Депутат бүрүзүнүң хүлээлгези чүл дээрге бодунуң бүгү күжүн, билиин болгаш дуржулгазын чонга, СЭКП-ниң Программазында айыттынган коммунистиг тургузуушкуннуң улуг чаагай планнарын боттандырар дээш демиселге бараан болдурары ол болур.

Чеховтуң сонгулда округундан депутат **С. Х. Краснийга** сөс берген. Депутаттар төлээлекчилериниң даасканың ёзугаар Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Даргазынга Суг-Аксының сонгулда округундан депутат **Кужугет Сереевич Шойгуну** сонгуур дугайында саналды ол киирген. Ол санал чаңгыс үн-биле хүлээп алдынган.

К. С. Шойгунуң даргалаашкыны-биле хурал үргүлчүлээн. Депутаттар төлээлекчилериниң мурнундан депутат **Г. Ч. Ширшинниң** саналын ёзугаар Дээди Советтин Даргазының оралакчыларынга Дөн-Терезин сонгулда округундан депутат **Тюлюш Араптанович Стал-оолду** болгаш Ленин сонгулда округундан депутат **Мария Максимовна Михалеваны** чаңгыс үн-биле сонгаан.

Депутат **Ю. Л. Аранчынның** саналын ёзугаар Дээди Совет дараазындагы хүн айтырыгларын хүлээп алган:

1. Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Мандат комиссиязын сонгуур.
2. Тыва АССР-ниң Дээди Совединин депутаттарының бүрүн эргелерин хынап көргенинин дугайында Мандат комиссиязының иletкели.
3. Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумун сонгуур.
4. Тыва АССР-ниң Дээди Совединин доктаамал комиссияларын сонгуур.
5. Тыва АССР-ниң чазаан—Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Министрлер Чөвүлелин тургузар.
6. Тыва АССР-ниң Дээди Судун сонгуур.
7. Совет эрге-чагырганың 50 чылынга уткуштур Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинин чорүп турарының дугайы.

Депутаттарның бүрүн эргелерин хынаары-биле Мандат комиссиязын 7 кижи составтыг кылдыр сонгаан: комиссияның даргазы—**Г. В. Иванов** (Торгалыг сонгулда округундан депутат), комиссияның кежигүннери: **С. Т. Бойбу** (Арыскан сонгулда округундан депутат), **П. А. Дежнев** (Өөк сонгулда округундан депутат), **Ч. К. Мөнге-Бәйыр** (Тээлиниң сонгулда округундан депутат), **В. И. Сомов** (Трактовый сонгулда округундан депутат), **В. Б. Шаалы** (Эрги-Барлык сонгулда округундан депутат), **М. Ч. Мунзокпан** (Көк-Тей сонгулда округундан депутат).

Чапсар соонда депутаттар Мандат комиссиязының иletкелин дыннаан, ол иletкелди комиссияның даргазы депутат **Г. В. Иванов** кылган. Республиканың Дээди Совединге бадылаашкыннарның аажок хөй нуруузу-биле сонгуттурган бүгү 110 депутаттың бүрүн эргелерин Мандат комиссиязы шын деп санаанын иletкелчи дыннаткан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге сонгулда талазы-биле бүгү 110 сонгулда округтарындан сонгуттурган болгаш Төп сонгулда комиссиязынга бүрүткеттирген депутаттарның бүрүн эргелерин чүүлдүг деп көөрүн депутат **С. М. Баир-оолдуң** саналын ёзугаар Дээди Совет доктааткан.

Дараазының айтырыы — Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумун сонгуур. Сарыг-Септин Барыын талакы сонгулда округундан депутат эш **С. К. Токага** сөс берген: СЭКП-ниң область комитединин болгаш депутаттар төлээлекчилериниң даасканың ёзугаар Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумун: Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы, Дарганың ийи оралакчылары, Президиумнуң Секретары болгаш Дээди Советтин Президиумунуң 7 кежигүнү составтыг кылдыр сонгуур дугайында саналды ол киирген.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң составы:

Президиумнуң Даргазы — **Долчаңмаа** Бай-Кара Шожульбеевна — Улуг-Хем районнуң Баян-Кол сонгулда округундан депутат.

Президиумнуң Даргазының оралакчылары —

Сердобов Николай Алексеевич—Кызыл хоорайның Он талакы эрик сонгулда округундан депутат.

Красный Сергей Хочекович—Кызыл хоорайның Чехов сонгулда округундан депутат.

Президиумнуң Секретары—**Диига** Кыргыс Надылович—Улуг-Хем районнуң Чааты сонгулда округундан депутат.

Президиумнуң кежигүннери —

Тока Салчак Калбакхөрекович—Каа-Хем районнуң Сарыг-Септин Барыын талакы сонгулда округундан депутат.

Кудажи Кызыл-Эник Кыргысович—Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык Барыын талакы сонгулда округундан депутат.

Баир-оол Серенмаа Манзырыкчиевна — Тес-Хем районнуң Самагалдай сонгулда округундан депутат.

Чуева Ольга Павловна—Таңды районнуң Балгазын сонгулда округундан депутат.

Еремин Иван Игнатьевич—Кызыл хоорайның Элегес-Аксы сонгулда округундан депутат.

Ширшин Григорий Чоодуевич—Кызыл хоорайның Хеминиң Чөөн талакы сонгулда округундан депутат.

Алдын-оол Хомушку Саинотович—Кызыл хоорайның Совхоз сонгулда округундан депутат.

* * *

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин доктаамал комиссияларын тургузар дугайында айтырыгны сессия көрген.

Хоойлу дурум саналдаар комиссияны дараазында составтыг кылдыр сонгаан: даргазы—**В. Д. Дорун-оол** Заозерный сонгулда округундан депутат, комиссияның кежигүннери — **Яковлев К. И.**—Ильинка сонгулда округундан депутат, **Пичен-оол Т. К.** — Хайыракан сонгулда округундан депутат, **Иргит С. Н.**—Кара-Хөл сонгулда округундан депутат, **Идам-Сюрюн С. С.** — Барлыктың совхоз сонгулда округундан депутат, **Наксыл А. С.**—Туранның Сонгу талакы сонгулда округундан депутат, **Монгуш О. Д.**—Транспорт сонгулда округундан депутат, **Киселев П. Т.**—Завод сонгулда округундан депутат, **Чакар С. С.**—Шагаан-Арыгның Чөөн талакы сонгулда округундан депутат.

План-бюджет комиссиязын дараазында составтыг кылдыр сонгаан: даргазы — **Шыырап М. К.**—Хөндергей сонгулда округундан депутат, комиссияның кежигүннери—**Курбатский Н. К.**—Туранның Мурнуу талакы сонгулда округундан депутат, **Кызыл-оол М. С.**—Бай-Талдың сонгулда округундан депутат. **Дамчай М. К.**—Билелигнин сонгулда округундан депутат, **Лопсанчап О. Ч.**—Баян-Таланың сонгулда округундан депутат, **Сапелкин В. С.**—Чедерниң сонгулда округундан депутат, **Монгуш К. С-Б.**—Хандагайтының сонгулда округундан депутат, **Авыда Д. С.**—Ак-Довурактың Чөөн талакы сонгулда округундан депутат, **Буянды С. К.**—Чаа-Хөлдүн сонгулда округундан депутат, **Долгополов Г. Н.**—Үлетпүр сонгулда округундан депутат, **Ооржак Д-Н. Ч.**—Алдан-Маадыр сонгулда округундан депутат, **Чашоол М. С.**—Арыг-Үзүүнүң сонгулда округундан депутат.

Улус өөредилгезиниң болгаш культураның талазы-биле комиссияны дараазында составтыг кылдыр сонгаан: даргазы—**Далай-оол Р. А.**—Топографияның сонгулда округундан депутат, комиссияның кежигүннери—**Куулар Т. Ф.** — Кызыл-Мажалыктың Чөөн талакы сонгулда округундан депутат, **Командрина Е. М.**—Кара-Хаак сонгулда округундан депутат, **Аранчын Ю. Л.**—Үүлдүмүнүң сонгулда округундан депутат, **Сарыг-оол С. А.**—Межегей сонгулда округундан депутат, **Танова О. Ш.**—Мөрен сонгулда округундан депутат, **Күжүгет Е. С.**—Ак-Туругнуң сонгулда округундан депутат, **Чыргал-оол А. Б.**—Чадаананың Барыын талакы сонгулда округундан депутат, **Тамдын-оол В. С.**—Ырбан сонгулда округундан депутат, **Оскал-оол В. Б.**—Енисейниң сонгулда округундан депутат. **Радыгина З. Е.**—Каа-Хем сонгулда округундан депутат, **Хомушку Ч. Д.**—Берт-Даг сонгулда округундан депутат.

Кадык камгалалының болгаш социал хандырылганың талазы-биле комиссияны дараазында составтыг кылдыр сонгаан: даргазы—**Канунников А. И.**—Октябрь сонгулда округундан депутат, комиссияның кежигүннери—**Ондар С. Д.**—Ийме сонгулда округундан депутат, **Ондар О. Ш.**—Кызыл-Тайганың сонгулда округундан депутат, **Фоминых И. П.**—Туранның Төп сонгулда округундан депутат, **Монгуш С. Б.**—Саглының сонгулда округундан депутат, **Санаа К. Т.**—Элегестин сонгулда округундан депутат, **Хуурак-оол К. Д.**—Ийнин сонгулда округундан депутат, **Даваа А. Б.**—Чыргакының сонгулда округундан депутат, **Норбу Т. Ч.**—Ак-Довурактың Мурнуу талакы сонгулда округундан депутат.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле комиссияны дараазында составтыг кылдыр сонгаан: даргазы — **Сухачев М. М.**—Бай-Хаактың сонгулда округундан депутат, комиссияның кежигүннери—**Юртаев И. С.**—Түргеннин сонгулда округундан депутат, **Доптаң Д. Ш.**—Эрзиниң сонгулда округундан депутат, **Норбу Х. Д.**—Булун-Теректин сонгулда округундан депутат, **Даржаа Э. Д.**—Тоора-Хемниң сонгулда округундан депутат, **Очур-оол К. С.**—Бүрен-Аксының сонгулда округундан депутат, **Онгай-оол Х. Д.**—Хөнделен сонгулда округундан депутат, **Биче-оол Д. М.**—Каргының сонгулда округундан депутат, **Конгар Н. М.**—Алдын-Булактың сонгулда округундан депутат, **Кудурукпай Х. Ч.**—Шүйнүн сонгулда округундан депутат, **Сметанина М. А.**—Тарлагның сонгулда округундан депутат, **Достак-оол М. Б.**—Биче-Тейниң сонгулда округундан депутат.

Үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш харылзаа талазы-биле комиссияны дараазында составтыг кылдыр сонгаан: даргазы—**Ондар Ч-Д. Б.**—Ак-Довурактың Төп сонгулда округундан депутат, комиссияның кежигүннери—**Ситяев И. А.**—Мурнуу-Чөөн таланың сонгулда округундан депутат, **Биче О. Б.**—Нарынның сонгулда округундан депутат, **Катков Ю. С.**—Хайыраканның сонгулда округундан депутат, **Токмина В. И.**—Шагаан-Арыгның Төп сонгулда округундан депутат, **Долдуг-Зник К. Б-Т.**—Арыг-Бажының сонгулда округундан депутат, **Туменхо С. М.**—Хову-Аксының Барыын талакы сонгулда округундан депутат, **Шулуу К. Н.**—Дус-Дагның сонгулда округундан депутат, **Дорофеева Г. М.**—Сарыг-Септин Чөөн талакы сонгулда округундан депутат, **Ооржак Ш. М.**—Бора-Тайганың сонгулда округундан депутат, **Донгурак Ф. М.**—Ээр-Хавактың сонгулда округундан депутат, **Филимонов В. Н.** — Чадаананың Чөөн талакы сонгулда округундан депутат.

Садыгның, ниитиниң чемненилге черлериниң, коммунал болгаш амыдырал хандырылгазының талазы-биле комиссияны дараазында составтыг кылдыр сонгаан: даргазы —**Куулар Ш. Д.**—Шеминиң сонгулда округундан депутат, комиссияның кежигүннери—**Антышев В. Н.**—Шагаан-Арыгның Барыын талакы сонгулда округундан депутат, **Очур Б. М.**—Үрбүннүң сонгулда округундан депутат, **Сандан С. Б.**—Сонгу-Чөөн талакы сонгулда округундан депутат, **Каплунов А. И.**—Октябрь сонгулда округундан депутат, **Сат А. И.**—Ажылчын сонгулда округундан депутат, **Мирушкова З. Н.**—Ак-Довурактың Сонгу талакы сонгулда округундан депутат, **Дангаа А. Ю.**—Хадың сонгулда округундан депутат, **Таван-оол С. Б.**—Аянгатының сонгулда округундан депутат, **Бады-Назын Д. К-Х.**—Кировтуң сонгулда округундан депутат, **Суванди М. Д.**—Тестиң сонгулда округундан депутат.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынга депутат **Михаил Клаевич Мендумени** сонгуур дугайында даргалакчының саналын депутаттар чаңгыс үн-биле бадылаан.

Республиканың чазаанын составынын дугайында санал киирери-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат **М. К. Мендумеге** сөс берген.

Тыва АССР-ниң чазаанын составын Дээди Совет чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң составы:

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы—**Мендумэ** Михаил Клаевич.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы — **Коссов** Николай Николаевич.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы—**Анчима** Хертек Амырбитовна.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы — **Куценко** Николай Ивайович.

Тыва АССР-ниң министрлери:

Ниитиниң корум-чурум камгалалының—**Чакар** Соян Сотпаевич.
Кадык камгалалының—**Любимов** Александр Архипович.
Коммунал ажыл-агыйының—**Еремеев** Виктор Михайлович.
Культураның — **Хомушку** Матпа Сумбуевич.
Чырыдыышкының—**Болдур-оол** Борис Хольчукпенович.
Көдээ ажыл-агыйның — **Серяков** Владимир Ефимович.
Социал хандырылганың — **Даваа** Александр Бюрбюевич.
Садыгның—**Сат** Владимир Шогжапаевич.
Саннның — **Каплунов** Андрей Иванович.
Чоннуң, амыдырал хандырылгазының — **Даржаа** Хертек Лопсанович.
Мелиорацияның болгаш суг ажыл-агыйының — **Достак-оол** Монгуш Букулдурешович.

Тыва АССР-ниң Күрүнениң план комиссиязының даргазы — **Арланмай** Андрей Монгеевич.

Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комитединин даргазы — **Шыырап** Монгуш Бакыйлаевич.

Күрүнениң Айыл чок чорук комитединин даргазы—**Ситяев** Иван Александрович.

Тыва АССР-ниң эргелелдериниң начальниктери:

Тулуг болгаш архитектура херектериниң талазы-биле — **Ровнов** Владимир Ильич.

Автомобиль оруктарының тулуунун болгаш септелгезинин—**Степанов** Игорь Семенович.

Хандырылганың болгаш сайгарылганың — **Цевменко** Иван Игнатьевич.

Аъш-чем үлетпүрүнүң — **Петенева** Юзефа Казимировна.

Одаар чүүл үлетпүрүнүң—**Малышев** Николай Степанович.

Тулуг материалдарының үлетпүрүнүң— **Лушников** Анатолий Федорович.

* * *

Дараазының айтырыы — Тыва АССР-ниң Дээди судун сонгууру. Депутаттар төлээлекчилериниң мурнундан санал берген депутат **Б. Ш. Долчаңмааның** саналын ёзугаар, РСФСР-ниң суд тургузуунун дугайында Хоойлуга база «Тыва АССР-ниң суд болгаш прокурор органнарын организастаарының дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлузунун 2 чүүлүнге дүүштүр Республиканың Дээди Судун сонгаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Судунуң составы:

Тыва АССР-ниң Дээди Судунуң даргазы—**Баян-оол** Николай Санданович.

Тыва АССР-ниң Дээди Судунуң даргазының бирги оралакчызы—**Шуст** Евгений Петрович.

Тыва АССР-ниң Дээди Судунуң даргазының оралакчызы — **Бюрбю** Борис Ширапович.

Тыва АССР-ниң Дээди Судунуң кежигүннери:
Маршанский Николай Иванович:
Охемчик Оюн Темчи.
Шалчима Салчак Сазанмаевич.
Юмбуу Кима Байкараевна.

Тыва АССР-ниң Дээди Судунуң улус төлээлекчилерин 146 кижи составтыг кылдыр сонгаан.

* * *

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин сессиязы Совет эрге-чагырганың 50 чылынга уткуштур Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинин чорүп турарының дугайында илеткелди чугаалажырынче шилчээн.

Илеткел кылыры-биле СЭКП обкомунуң секретары депутат **В. Н. Филипповка** сөс берген.

Илеткел соонда депутаттар санал берген.

Сессия бо айтырыгның талазы-биле доктаал хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин ийиги чыыжының бирги сессиязы оон-биле бодунун ажылын дооскан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин сессиязының хуралдаар залында.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СЭКП ТК-га беседа

Март 28-те СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Италияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Луиджи Лонго-биле беседа кылган.

Беседага СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев киришкен.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининде байдалга хамаарышкан делгереңгей айтырыгларның болгаш оон хүрээленин сырый каттыштырарының, хемчегленириниң талазы-биле, ол ышкаш амгы делегэй байдалының эң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның солчулгазы беседа үезинде болган.

АКШ-тың Вьетнамда кемниг дайынының үргүлчүлеп турар калбарыышкыны болза Мурнуу-чөөн Азияга тайбың таарыштыр шиитпирлээринче америк башкарыкчы бөлүктер чүткүлдүг дээр дугайында оларның хоозун медеглелдерин сойгалап база бүгү-ниити тайбыңга айыылды тургузуп турар дээрзин беседа чоруп турда демдеглээн. Бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш чептүг демиселди чорудуп турар маадырлыг вьетнам улусту бүгү хемчег-биле деткиирин СЭКП болгаш ИКП боттарының интернационалчы хүлээлгези кылдыр көрүп турар.

Барыын-герман милитаризмниң болгаш адаанзыраа чоруктуң өзүп турар айыылынга үдүр, Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаар дээш, ГФР-ниң кандыг-даа хевир-биле атомнуг чепсеглениишкининге удур демиселди күштелдиөери эргежок чугула деп ийи партиялар санап турар. СЭКП болгаш ИКП европа айыыл чок чоруктуң айтырыгларының талазы-биле Европаның акы-дуңма партияларының ам болур конференциязының улуг ужур-дузазын үнелеп көрүп, оон ажылынга Европаның бүгү коммунистиг партияларының киржири ол диптиң улустарының үндезин эрге-ажыктарынга дүүшкен турар ийик деп бодалды илергейлеп турар.

Тайбыңны камгалаар, национал-хосталгалыг демиселди деткиир, америк империалистиг бөлүктериниң агрессчи чимзениишкиннерининге улам идепкейлиг ойтур шавыышкынны организастаары-биле эргежок чугула хемчегленни алырын негеп турар деп демдеглээн.

Ийи партилларның бодалы-биле алырга, амгы үениң байдалдарында делегейниң демократтыг болгаш ажылчын шимчээшкининиң янзы-бүрү отрядтарының хеделиишкиннериниң чаңгыс звин, ылаңгыя делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттыжыышкынын хандырарының айтырыы онза чугула ужур-дузалыг болу берген. Акы-дуңма партияларның делегей чаңгыс звин партия бүрүзүнүң туснайлаң чоруун хүндүлеп көөрүнге, пролетаржы интернационализмниң, дең эргениң болгаш акы-дуңмалышы эп-сеткил каттыштырылгазының принциптеринге үндезилээш быжыглаарынче оларның өскен чүткүлүн СЭКП болгаш ИКП күзелиниң ханыышкыны-биле демдеглеп турар.

Коммунистиг хүрээлеңнериң сырый каттыжыышкынын быжыглаар айтырыгларның талазы-биле акы-дуңма партияларның бот-боттарының аразында сүмележилгениң ужур-дузазын СЭКП болгаш ИКП үнелеп көрүп турар. Компартияларның ийи талалыг болгаш хөй талалыг харылзааларын болгаш ужуражыышкыннарын, делегей чөвүлел хуралдарга санал-оналдарны болгаш дуржулганы солужарының, коллективтиг күжениишкиннер-биле марксисчи-ленинчи теорияны түңнеп байыдарының болгаш коммунистерниң ниити эчис сорулгалары дээш демиселге чаңгыс аай туруштарны ажылдап кылырының ажыктыг хевири болур кылдыр ийи партиялар кеззеде бедии-биле үнелеп келген.

Чаа чөвүлел хуралды чыылдырары болза, ол чөвүлел хуралды чедиишкиниг чорударынга болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс звин быжыглаарының чорудуушкунунга эң дээре таарымчалыг байдалдарны тургузарын барымдаалаш, чөвүлел хуралды чыылдырары-биле холбашкан айтырыгларны шиитпирлээри-биле акы-дуңма партияларның талазындан политиктиг болгаш организакчы улуг белеткел ажылын негеп турар дээрзин СЭКП болгаш ИКП санап турар.

Совет-итали күрүне аразының харылзааларының, экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларның таарымчалыг хөгжүп турарын ийи партиялар күзелиниң ханыышкыны-биле демдеглээн.

Чаңгыс аай бодалдың болгаш акы-дуңмалышны найыралдың ёзузунга эртиен беседа СЭКП биле ИКП-ниң аразында улам сырый кады ажылдажылганың чаа херечизи болган.

Италияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары эш Луиджи Лонго СЭКП ТК-ның чалаанын ёзугаар чоруп тургаш, март 29-та Москвадан үүлүкен.

Коммунизм тургузукчуларының кадыының дугайында сагыш салыышкын

Үлетпүр, тудуг болгаш транспорт будүрүлгелеринде ажылчы чоннарның медицина дузаламчызын болгаш кадының камгалалын экижидер талазы-биле профәвилел организацияларының сорулгаларын ВЦСПС-тин XII пленумунга март 29-та чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, ВЦСПС-тин даргазы **В. В. Гришин** пленумну даргалаан.

Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле илеткелди ССРЭ-ниң кадык камгалалының министри **Б. В. Петровский** кылган.

Ажылчы чоннарның кадыын камгалаар дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының дугайын херечилеп турар тодаргай чижектерни илеткелчи көргүскен.

Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле пленум доктаал хүлээп алган. Үлетпүр, тудуг болгаш транспорт будүрүлгелеринде ажылчы чоннарның медицина хандырылгазын улам ыңай экижидериниң, оларның күш-ажылынын, чуртталгазының болгаш дыштанылгазының кижиниң кадыынга таарышкан байдалларны хандырарының талазынга СЭКП-ниң XXIII съездизинин салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар талазы-биле күжениишкиннерни улгаттырарынче медицина ажылдакчыларын, профәвилел болгаш ажыл-агый организацияларын пленум кыйгырган.

* * *

ССРЭ-ниң профәвилелдериниң әлчеглиг XIV съездизин 1967 чылдың декабрь 11-де чыылдырар дугайында доктаалды пленум хүлээп алган.

ВЦСПС-тин март 29-та доозулган пленумунуң ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **А. П. Кириленко**, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары **Д. Ф. Устинов**, СЭКП ТК-ның секретарлары **И. В. Капитонов**, **М. С. Соломенцев**, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы **Н. К. Байбаков**, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Материал-техниктиг хандырылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазы **В. Э. Дымшиц**, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **М. Т. Ефремов** олар киришкен.

(СЭТА).

ЧААГАЙ ДҮЖҮТТҮ ӨСТҮРЕР ДЭЭШ

ШӨЛЧЕ ҮНЕРИНГЕ БЕЛЕН

«Часкы хүн чылды чемгерер» деп бо мерген сөстериниң утказын Таңдының тараажылары эки билирлер. Аная белеткелден юбилейлиг чылдың элбек дүжүдүнүң салым-чолу хамааржыр.

Таңдының делгем ховуларынга 541 трактор ажылдаан турар ужуртлуг. Оларның шуптузуун септээри планда көрдүнген. Үк тракторларның 458-зи белеткээн техника турар шөлде тургустунган. Арткан техниканы апрель 5-ке чедир септеп доозар дээш бүгү күштү мөөнээн. Сөөлгү он хонуктуң дургузунда септелге ажылының темпизи бедик болган. Ол үеде 23 трактор ажылагыйларның мастерскааларындан үнген. Ажыл-агый бүрүзүнде механизатор кадрларны четчелеп турар.

БИР КОЛХОЗТА

Улуг-Хемде Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артели бо чылын 648 гектар черни суттаргаш, тарыыр болгаш тарылга сөөлүнде аная чайгы суттарылганы чорудар. Оон иштинде 200 гектар кызыл-тас шөлү бар. Тараажылар суттаттыг черниң гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 10 центнерден өрү дүжүттү өстүрер деп шиитпирлээн. Өткен чылын гектар бүрүзүнден алган дүжүт сес центнер болган.

Ам болза суттарыкчы бригаданың составын дүрген четчелээри негеттинип турар. Аная 75 кижи херек. Суттарылгага ийи эәлчег-биле ажылдаар, бирги эәлчегде ажылдаары үжен алды кижи болур. Амдыгааштан эгелеп тарылга шөлүн суттарары-биле ол ажылга кижилерни мобилизастаары чугула.

* * *

Улуг-Шаң деп черге тос чыл дургузунда колхозчулар ногаа тарып турган. Ам бо чылын аная ногаа олуртпас деп шиитпирлээн. Бо чылдан эгелээш ногаажылар Чодураа суурнуң адаанда Оваа деп черге ногаа олуртур. Олар капустаның 6 гектарга олуртур рассадаларын өстүрүп эгелээн. Сезен дөрт метр узун дурттуг парниктерни колхозчулар кылып дооскан. Аная 110 рама херек, оон 90-ны белеп. Парниктерге хереглээр 260 тонна өдек бар. Оон аңгыда 25 тонна ринди өдекти ногаажылар база белеткеп алган.

Сезен чеди тонна картофель үрезинин тарып олуртурунга белен кылдыр арыглап белеткээн. Баштаар чер өдек сөөртүлгезинде «ДТ-54» деп тракторну быжыглаан. Оон-биле кады 6 кижи ажылдап турар. Трактарист Дондушпан Дыртык-оол өдек сөөртүлгезинин нормазын хүнүн-не бүдүн чартык катап күүседип турар. Бригадир Аракчаа Бүрбү Улуг Октябрьның бежен чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш ногаажылар-биле ажылды күштелдирип турар.

С. НАМЧАН.

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН СЕССИЯЗЫ

ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДА ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-ИШ

Республиканың ажылчы-чоннарының Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң дугайында депутат В. Н. ФИЛИППОВТУҢ илеткелинден

Делегейниң депшилгелиг кижи төрелгетени база бистиң бүгү чуртувус чеди ай болгаш алдарлыг хүн—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылын демдеглээр дээрзин эш Филиппов илеткелинин эгезинде чугаалаваш, оон ынай мынчаар уламчылаан:

— Чурттуң экономиказын көдүрүп, оон күчү-шыдалын болгаш бүгү делегейге алдар-хүндүзүн быжыглаарынче бодунуң чаагай чүткүлүн илеретпишаан. Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, юбилейлиг чылда продукцияны элбекшидип, улус ажыл-агыйының алырларында бүгү күрлавырларны бүрүн ажыглаар дээш, социалистиг чарышка киржип турар.

Көдээ ажыл-агыйның, үлетпүрүнүн, тудугнуң, транспорттуң болгаш харылзааның база өске-даа албан организацияларының ажылдакчылары Октябрьның 50 чылынга алдар болдурган хүлээлгелерин хоорайның, районнарның ажылчы чоннарының хуралдарындан хүлээп алган. Оон ангыда СЭКП обкомунуң IV пленуму «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалдың күүселдер талазы-биле хемчегларни чугаалашкан болгаш республиканың ниити социалистиг хүлээлгезин үүлдүг деп көрген. Республиканың 1967 чылда хүлээлгези тускай дептержигеш кылдыр үнген болгаш республика солуннарынга база «Советская Россия» солунга парлаттынган.

Оон-биле кады илеткелчи Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң база черчер Советтериниң депутаттарынга болгаш республиканың бүгү ажылчы чоннарынга юбилейлиг чылдың сорулгаларын болгаш планнарын күүседириндеи артык чугула, хүндүлүг сорулга турбас дээрзин айыткаш, юбилейге уткуштур чедип алыр сорулгаларга доктааган.

Көдээниң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткел планын ноябрь 7-де күүседирин хүлээнген. 1967 чылда 20560 тонна эзэрти, 25000 тонна сүттү, 2140 тонна дукту болгаш 80.000 тонна тараанны күрүнеге садар.

Үлетпүрүнүң ажылдакчылары ниити продукцияны болгаш чамдык продуктуларны бүдүрелиниң чыл планын декабрь 26-да, хуусаа бетинде күүседирин төлевилээн. Чүс мың рубльге немелде кылыларны бүдүрүп үндүрер. Транспорттуң ажылдакчылары Октябрьның 50 чылынга уткуштур пландан ажыр 20 мың тонна чүүктү сөөртүрүп, планга деннээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 хуурга бедидерин хүлээнген.

Ындыг бедиткен хүлээлгелерни садыгның болгаш ниитиниң чемненилгезиниң, коммунал, амыдырал хандырылганың, чырыдыышкынның, культураның болгаш кадык камгалалының ажылдакчылары база алган.

Чылдың бирги кварталы дооступ турар чүве төлээде, алган социалистиг хүлээлгелериниң канчаар күүсеттинин эгелеп турарын илеткелчи анализтеп чугаалаан.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары бо көдээ ажыл-агый чылын багай эвес эгелээн. Ажыл-агыйлар күрүнеге эзэт садарының квартал планын март 20-де ийи катап, сүттүүн—117,8 хуу күүсеткен. Марттың 15-те медээ-биле алырга, бо чылын 228 мың хураган алдынган ийикпе, эрткен чылдың деннелинден 60 мың хөй бооп турар. Күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларын садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни Танды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Тожу болгаш өске-даа чамдык районнар багай эвес күүседип турар.

Боттарының ажылынга бедик көргүзүглерни чедип албышаан, мал ажылының продукциязын бүдүрериниң көвүдедир дээш чарышка идепкейлиг киржип турар чамдык мүрнакчыларның аттарын илеткелчи сессияга сеткил ханыышкыны-биле адаан. Оларның аразында республиканың Дээди Совединиң депутады, «Сүт-Хөл» совхозтуң саанчызы Шөртак Мускуевна Ооржак, «УТКА 25 чылы» совхозта бригадир, хойжу, республиканың Дээди Совединиң депутады эш Монгуш Санданович Чаш-оол, «Элегес» совхозтуң хойжузу, Дээди Советтиң депутады Коржай-оол Түлүшович Санчаа болгаш өске-даа ажылдың бедик бүдүрүкчүлүг үлегер-чижээн көргүзүп турар чүс-чүс мүрнакчылар бар.

Оон-биле чергелештир социалистиг хүлээлгелерни күүседип турарында улуг четпестерниң дугайын сессияга эш Филиппов тодаргай чижектер-биле көргүскен. Кыштаглаашкын эки эртип турар-даа болза, бо чылын дыка хөй мал өлген. Таңды, Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнарда малдың өлүр чоруу дыка хөй, а Эрзин болгаш Бай-Тайга районнарда малдың баш саны эрткен чылгызындан эвээжээн.

Өвүр, Барыын-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарның колхозтарында инекстерниң сүткүр чоруу дыка кудулаан. Ол ышкаш «Найырал», «УТКА 25 чылы», «Элегес», «Өөк» болгаш «Тес-Хем» совхозтарда сүт саалдазы эрткен чылгызындан кудулаан.

Каа-Хемниң «Октябрь 30 чылы», Бии-Хемниң «Хадың», «Искра» колхозтарда, Тесте «Тес-Хем» совхоз болгаш өске-даа ажыл-агыйларда мал ажылын харыысалга чок көрүп турарын илеткелчи чидия-биле шүгүмчүлээн. Чижээ, «Тес-Хем» совхозта ийи ай дургузунда 973 баш мал өлген. Инектерниң сүткүр чоруу 36 хуурга кудулаан. Оон чылдагааны ында инектерниң болгаш бызааларның чемгерилгезин, ажаалдазын багай организастаанында. Ол ышкаш ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазынче кичээнгей көшкак.

Илеткелчи бодунуң илеткелинге юбилейлиг чылда бедик дүжүттү өстүрериниң хемчегдерин чугулалап айыткан. Бо талазы-биле алган хүлээлгени күүседиринге чугула чүүл—часкы тарылга болур. Ону канчаар белеткеп, эрттиреринден бешки чылдың ийиги чылының дүжүдүнүн салымы шиитпирлеттинер. Дыка хөй колхозчулар болгаш совхозтарның ажылчыннары, тускай эртемниглер, ажыл-агыйларның удуртукчулары дүжүттүң быжыг үндезинин салыр дээш бо хүннерде шудургу ажылдап турар.

Оон-биле чергелештир часкы тарылгага белеткел ажылдарында амдаа улуг четпестер барын илеткелчи демдеглээн. Чамдык ажыл-агыйларда үрезин чедишпейн турар. Чижээ, «Тээли», «Шекпээр», «Найырал» болгаш «Улуг-Хая» совхозтарда хереглеттинер үрезинин 80—90 хире хуузу бар. Ынчалзажок ону четчелээринче кошкак сагыш салып турар. Бай-Тайга болгаш Улуг-Хем, Каа-Хем болгаш Бии-Хем районнарның хөй-хөй колхозтарында болгаш совхозтарында үрезинни чогуур негелдете чедир белеткээр ажыл багай чоруп турар.

Тараа хүлээп алыр пунктулар-биле үрезин солчулгазы багай, март 20-де байдал-биле алырга 3500 тоннаның орнунга чүгле 1000 тоннаны солуп алган. Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарның ажыл-агыйларында бо ажыл оожум чоруп турар.

Моон-биле кады техника септелгези база-ла оожум чоруп турар. Ниитизи-биле республикада март 20-де, ам-даа чүс хире тракторлар септеттинмээн. Барыын-Хемчик районда амга чедир тракторларның 20 хуузу, Улуг-Хем районда 7 хуузу, Каа-Хемде 4 хуузу септеттинмээн. Көдээ ажыл-агый машиналарын септээриниң талазы-биле байдал өске районнарда база оон дээредевес.

Механизатор кадрлар чокта техника шимчевес деп чүве бүгүдеге билдингир болгай, ындыг турбуже Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарда механизаторлар чедишпес деп илеткелчи чөпүү-биле шүгүмчүлээн. Ылаңгыя «Тиилелге», «Межегей» совхозтар болгаш дуржулга станциязы ышкаш улуг ажыл-агыйларның удуртукчулары трактор-хову бригаделарын механизаторлар-биле четчелээринче болгаш оларга таарымчалыг байдалды тургузарынче чогуур кичээнгей салбайн турар.

Тараа будурериниң чугула курлавыры—органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгени чөп ажыглаарынче болгаш черни суггарарын шын организастаарынче улуг кичээнгейни салырының чугулазын оратор айыткан.

Илеткелчи көдээ ажыл-агый дугайын чугаалап тура, чамдык партия, совет база ажыл-агый органнарының удуртукчулары хүлээлгени бижип алырының хуулгаазынныг күжүнге бүзүреп, кандыг-бир хемчегдер чогаадыры-биле кызыгаарлаттынып, ону херек кырында ажыл-иш-биле быжыглавайн турарының чижектеринге доктааган. Ылаңгыя «Тиилелге» совхозтуң директору эш Сапелкинде хүлээлгениң сөзү безин чок болган, а ону арай боорда тып алгаш көөрге, чоғаадырда ёзу барымдаалаан болгаш оон күүселдезин ыынавайн турары илерээн. Таңды районда «Коммунизмпиң херели» колхозта социалистиг хүлээлгени багай эвес бижип аскан, ынчалза-даа күүселдезин көөр болза, оон-биле дүүшпес чүүлдер хөй, азы чамдык айтыырларны колхозтуң даргазы эш Благинин билбес болган.

Эш Филиппов илеткелинин дыка хөй кезиин Тываның үлетпүр будурүлге болгаш транспорт, тудуг организацияларының коллективтериниң ажылынга холбаштырган.

Республиканың үлетпүрү январь-февраль айларда ниити продукция будүрериниң планын 105 хуу күүсеткен. Ийи ай дургузунда 1642 мың квт шак электроэнергиязын, 3 мың эжеш хөм иликтерни, 2 мың 400 кубометр дилиг материалдарын, 3 мың 100 тонна хөмүр дашты пландан ажыр берген.

Хүлээлге ёзугаар юбилейлиг чылдың бирги кварталында пландан ажыр 150 мың рубль ниити продукцияны будүрер турда, херек кырында ийи айның дургузунда безин 245 мың рубльдиг продукциязын будүрген. Үлетпүрге күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң талазы-биле ийи айның планы 103 хуу күүсеттинген.

Социалистиг хүлээлгелерни күүседир талазы-биле Кызылдың электростанциязы (директору эш Чумаков), типография коллективи (директору эш Чемков), Чадааннаның хөмүр даш разрези (начальниги эш Чащухин) чедишкинниг ажылдап турар. Чижээ, электростанция 581 мың квт шак электроэнергиязын ажылдап үндүрген, 657 тонна оттуулар үүлдү камнап алган.

Транспорт организацияларындан социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге эки түннелдерни пассажирлер АТА-зының (начальниги эш Шмидт), Коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТА-зы (начальниги эш Баранов) ышкаш коллективтер чедип алган. Бодунуң хөрээниң мастерлери Ондар Хунажык, В. Сапогов болгаш өске-даа мурнакчы чолаачыларга чоргаарланып турар.

Бирги АТА-да чолаачы эш Мякишевтиң удуртканы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы үшкү АТА-да эш Фроленконуң бригадазының эгелээшкинин деткип, беш чыл планын В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнда күүседир хүлээлгени алган. Бо чылдың ийи айларының түүнели болза алган хүлээлге күүсеттинип болур дээрзин көргүзүп турар.

Ынчалзажок бо чылдың эрткен үезинде транспорт организациялары ниитизи-биле багай ажылдаанын илеткелчи шүгүмчүлээн. Үстүнде айыткан автоажыл-агыйлардан өскелери алган хүлээлгелерин көргүзүглериниң хөй нуруузунуң талазы-биле күүсеттээн. Авто-эргелдин удуртулгазы (начальниги эш Антышев) АТА-ларның коллективтериниң ортузунга хүлээлгелерни күүседириниң талазы-биле организакчы болгаш кижизидикчи ажылды кошкак чорудуп, мүрнакчы чолаачыларның, дээре ажылдыг бригадаларның дуржулгазын багай нептередип турар.

Оон-биле кады эш Филиппов чамдык будүрүлгелерде, тудуг организацияларында социалистиг чарышты организастап турарында улуг четпестерни тодаргай көргүскен. Ылаңгыя «Тыва тудуг» трезиниң, «Тыва даг-дугу» тудуг эргелелиниң, Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйының коллективтеринде хүлээлгелерниң күүселдезин багай хынап, кижизидилгелиг болгаш организакчы ажылды чогуур деннелге чедир тургуспаан.

Январь-февраль айларда 14 будүрүлгелер күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң талазы-биле планны күүсеттээн, оларның аразында Амыдырал хандырылга министерствозунуң (министр эш Даржаа) будүрүлгелери, азын-чем үлетпүрүнүң эргелери (начальниги эш Петенева), «Тыва тудуг» трези (начальниги эш Гаврилов) болгаш оон-даа өскелер хамааржыр. Тудуг материалдар үлетпүрүнүң эргелери январь-февраль айларда планын 78 хуу күүсеткининден 20 мың рубль түүнүг ниити продукцияны чедир бербээн, ук эргелелдин будүрүлгелери оон ангыда күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң талазы-биле планын база күүсеттээн.

Кызылдың туйбу заводу (директору эш Берлов) айда 1,5 миллион санныг туйбуну будүрер хүлээлгелиг. Ынчалза-даа ийи айларда безин чүгле 1,64 миллион туйбуну будүрген. Кызыл-Мажалыктың туйбу заводу багай ажылдап, ийи айларда планын чүгле 34 хуу күүсеткен. Туйбу заводтарының багай ажылы тудуг организацияларының хүлээлгелерин күүседиринге берге байдалды таварыштырып турар. Оларда байдалдың ынчаар таарымча чок тургустунганы күш-ажылдың сагылга-чүрүмүнүң кошкаа, ону багай организастааны, кижилер-биле ажылдың четпези-биле тайылбырлаттынар.

Республиканың тудуг организацияларының дыка хөй коллективтери хүлээлгезин база багай күүседип турар. Бирги кварталда тудуг-монтаж ажылдарының планын ниитизи-биле 75 хуу хире күүсеткен. Бо чылдың ийи айларында түүнел-биле алырга, 1088 мың рубль түүнүг акша-хөрөңгини чедир шингээдип албаан. Бирги кварталда чуртталга бажыннарын ажыглалга киириниң база школалар, эмнелгелер болгаш социал-культура тудуунуң талазы-биле планын күүсеттээн.

Бо бүгүнүң чылдагааны дыка хөй тудугларда алган хүлээлгелерни күүседиринче угландырган эргежок чугула организакчы ажылды чоруттаанында. Ол ышкаш «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң, «Тыва тудуг» трезиниң талазындан алган хүлээлгени күүседир дээш организакчы ажылды кончуг кошкак чорудуп турар. Ылаңгыя Кызыл хоорайда тудуг участоктарында болгаш объектилериндe хүлээлгелерниң күүселдезин көргүскен көргүзүг самбыралары чок, көскү агитация эргижээн болгаш тодаргай эвес, ниити хезирлиг болуп турар. Бригадалар болгаш ажылчыннар аразында социалистиг чарышты кошкак организастаан. Оон түүнелинде күруне тудуунуң бүгү көргүзүглериниң талазы-биле ийи айларның планы база күүсеттинмээн.

№ 834 орук-тудуг эргелелинин болгаш керээлиг организацияларның коллективтери юбилейлиг чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, Ак-Довурак — Абаза оруунуң тудуунуң талазы-биле ажылдарны доозар дээш. Ынчалза-даа ол тудуг эргелели эргежок чугула организакчы ажылды чоруттаан, алдынган хүлээлгелерни күүсетки бүрүзүнге чедирбээн, социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастарайн келген. Оон түүнелинде ол орук тудуунуң планы күүсеттинмйен турар.

Садыгның, кадык камгалалының, культураның ажылдакчылары юбилейге уткуштур алган хүлээлгелерин канчаар күүседип турарын илеткелчи допчулап чугаалаваш, ында база-ла четпестер бар дээрзин айыткан.

Депутат бодунуң илеткелинин эзээн хөй кезиинге чер-чер Советтериниң аразында социалистиг чарышка доктаап, бо ажыл-херекче депутаттарның кичээнгейин угландырган. 1966 чылдың июньда Чөөн-Хемчиктиң Шеми көдээ Совединиң ажылчы чоннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга алдар кылдыр ажыл-агый талазыбиле эки көргүзүглер дээш, чурттакчылыг черлериниң чаагайжыдылгазы болгаш бедик культураазы дээш, көдээ база суур Советтериниң социалистиг чырыжының эгелекчизи болганын ол айыткан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдериниң область чөвүлели шемижилерниң ол инициативазын деткип, көдээ, суур Советтериниң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында шиитпирни хүлээп алган болгаш оон негелделерин ажылдап кылган бадылаан. Ынчалза-даа хоорайларны, суурларны болгаш чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар талазы-биле ажыл бөгүнге чедир барык чоруттунмайн келген. Ынчангаш чер-чер Советтери хоорайның, көдээниң болгаш суурнуң культуразын бедиперинче улуг кичээнгейни салып, оларны чаагайжыдарынга будүрүлгелерни болгаш албан черлерин, тус черниң чонун киириштирип, бо ажылдарны социалистиг чарышты калбартырынга үндезилээш амдыг эгелеп чорудары чугула. Оон-биле кады «Ажылчы чоннар депутаттарының көдээ болгаш суур Советтериниң ажылын эжиждер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы-биле холбаштыр оларның ажылын улам сайзырааңгайжыдып, боттарының мүрнунга салдынган сорулгаларын чедишкининг шиитпирлээринге Советтериниң организакчы ажылын күштелдирериниң база депутаттарның ролюн бүгү хемчег-биле бедиперинин эргежок чугулазын илеткелчи демдеглээн.

Эш Филиппов илеткелинин түүнелинде депутаттарның болгаш сессияның киржикчилериниң кичээнгейин дараазында чүүлдерже угландырган.

— Октябрьның 50 чыл оюн төлептиг уткууру-биле республиканың районнары биле хоорайларының, коллективтер биле будүрүлгелерниң аразында чарыштың негелделерин ажылдап кылган. Түүнелдерни квартал санында үндүрер болгаш, а оон дараазында түүнелди юбилейниң будүүзүнде үндүрери билдингир. Ынчалзажок бистиң будүрүлгеривистиң, тудугларның, колхозтарның, совхозтарның болгаш өскеда албан черлериниң ажылында бо талазы-биле чамдык эки түүнелдер бар-даа болза, чарыштың негелделерин күүседип турарында четпестер ам-даа хөй дээрзин хүлээлгелерни күүселдезин хынаанының баштайгы түүнелдери көргүскен. Ынчангаш коллективтерге бирги кварталдың түүнелдерин бүгү талалыг принципиалдыг шыңгыы чугаалажыр, юбилейлиг чылда алган хүлээлгелерни күүседиринче, СЭКП-ниң XXIII съездиниң шиитпирлерин боттандырарынче бүгү ажылчы чоннарның күжүн мобилизастап, партия, совет болгаш профэвилел, ажыл-агый органнары бо талазы-биле шиитпирлиг хемчегларни алыры эргежок чугула.

УРАН ЫРЛАР КУТТУЛУП ТУР

Школачыларның бот-тывынгыр уран үүл көрүлдези

Чөөн-Хемчик районнуң школачыларының Совет эрге-чагырганың бежен чылынга тураскаатка бот-тывынгыр уран үүл көрүлдези дыштанылга хүннеринде болуп эткен. Аңаа районнуң эң шилиндек бичии талантылыглары киришкен.

Чадааннаның Культура бажыңы байырлал шинчилиг кылдыр дериттинген. Сцена кырында «Уран үүл көрүлдезиппе киржикчилеринге изиг байыр!» дээн лозунну кежилдир аскан. Совет чурттуң чартык чүс чыл болур улуг байырлалынга тураскаатка көрүлдени Бажың-Алаак сес чыл школазының өөреникчилери эгелээн. Олар районнуң сес чыл школаларының аразынга дөрт чыл дургузында эрткилээн көрүлделерге улаштыр бирги черни чаалап ап келген.

Бажың-алаакчыларның бо көрүлдеге чедишкинниг киржир дээш эки белеткенгени концерттин эгезинде-ле илерей берген. «Дайынчылар чай аразында» деп чогаал-музыкалыг композицияны уран үүл балүүнүң бүгү киржикчилери бедик утка-шынарлыг кылдыр ойнаан. Сески класстың өөреникчизи Катя Кара-Сал Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, хоочун чогаалчы Байкара Хөвенмейниң «Октябрь» деп шүлүүн мергежилдиг күүсеткен. Тамара Күжүгет биле Галя Деспил-оол акробатиктиг көргүзүглер кылгаш, көрүкчүлерни аажок магадаткан. «Эллгири өл хаак дег ,руглар-дыр» деп чыылганнар аразында чугаалашкан. Монгуш-оол Монгуш бодунуң чогаатканы «Вьетнамдан холуң ырат, агрессор!» деп шүлүүн көрүкчүлерге бараалгаткан. Хылдыг хөгжүмүнүң киржикчилери элээн хөй аялгаларны тааланчыг кылдыр күүсеткининиң соонда танцы болүү «Тываның кыстары» деп танцыны кончуг эки ойнаан. Бажың-Алаак школазының өөреникчилери бо көрүлдеге беш янзы танцыны чедишкиннинг ойнаан шыдааннар. Жюри кежигүннери көрүлдени эгелээн концерти хөй талалыг болгаш эки белеткээн деп бир үн-биле демдеглээн.

Бажың-алаакчылар чээрби номери түгле үжен беш минута дургузунда солуп, көрүштүг кылдыр көргүскен. Ол школадан 72 өөреникчи келген. Ортумак школалардан безин ынча хөй киржикчилер келбээн. Ынчангаш Бажың-Алаак сес чыл школазында бот-тывынгыр уран үүл болгуму эки ажылдап турар болгаш аңаа хандыкшылдыг өөреникчилер ында бар-дыр дээрзи моон-на илдец.

Баян-Тала сес чыл школазының өөреникчилери концертин РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Тыва АССР-ниң улустуң артизи, драматург Виктор Шогжапович Көк-оолдуң «Самбажык» деп шинзинден үзүндү-биле эгелээн. Сески класстың өөреникчилери Дыртый-оол — Самбажыктың, Эрес-оол Куулар — Дажыманың, Экендей Ооржак—Комбулдайның, чедиги классчылар Михаил Монгуш—Көшкелдейниң, Петя Куулар—Садыяның, Кол Монгуш — Койнаа-Хүндүүнүң овур-хевирин кыска үзүндүте багай эвес көргүскен.

«Дагын катап дарлатпас бис» деп сценажыткан көргүзүг, ийиги классчы Ондар Чаян-оолдуң сыгыды, «Төрээн Тывам» деп хөйнүң ыры эки күүсеттинген. Баян-талажылар Октябрьга, башкы Ленинге, күш-ажылга тураскаатка номерлерни элээн хөйнү көргүскен.

Ырда кирген каас-чараш Шеминиң бичии уран талантылыглары «Чапаев» деп хөйнүң ырыбиле концертин эгелээш, көрүкчүлерниң сонуургалын хаара тудушкан. Дараазында хорда «Орденниг Тыва» деп ыр. Сески классчы Олег Шүүней бодунуң «Чартык чүс чыл» деп шүлүүн эки номчаан. Ында Төрээн чуртунуң 50 чыл дургузунда хөгжүп, экономиказының, культуразының денээр чүве чок кылдыр сайзырай бергенин айтып турар. «Чалбак Шеми оглу, кызы чечен чаның салыр эвес» дээн ышкаш, Шеми сес чыл школазының баштай көргүскен бо үш номери солун-даа, утка-шынарлыг-даа болган. Дараазында бирги классчы Кушкаш-оол Кууларның сыгыды, эге класстарының уругларының чаптанчыг чараш кылдыр күүсеткени «Койгунак» деп танцызы, оолдар ансамблинің күүсеткени «Бичии чолаачы» деп ыр чедишкиннинг болуп, түүнел концерттің программазында кирген.

Хөндергей сес чыл школазының дөртку клазының өөреникчизи Галя Доржу моол улустуң «Алдын-шокар аъдым» деп ырын моол болгаш тыва дылдарга эки күүсеткен. Хөндергейде пенсионер Донгак Бакаан үтбай чурттап турар. Ол моол дылды эки билир кижи. Ол үтбай урулларга дыка ынак. Уруглар ону дыка хүндүлээр болгаш оон моол ырларын, солун чугааларын дыңнаксаар. Бакаан үтбай элээн хөй өөреникчилерге моол ырларны өөреткен.

Көжеге ажыттына берген. Самдар кидис-биле шыл каан чадыг. Оон чанында ядыы-туреңги пе кижи бодунуң үш уруглары-биле кадыг-берге амыдыралдың дугайын чугаалажып орар. Мүңгаралдың, ажыг-човулаңның кударанчыг аялгазы сцена артындан дыңналып турар. Ол аразында араатаннар дег дүжүметтер актыг иеге эт-сеп шамнаваш, коргунчуг эрин-шаагайны көргүзе бээр. Арын-шырайы мүңгаргайдаа болза, алыс боттары ай, хүн херели дег аныяк чараш кыстарга база өрүглүг кымчылар улайулай ораажы бээр...

Чадааннаның № 1 ортумак школазының онгу классчылары «Саян кырында хүн» деп чогаал-музыкалыг композицияны ынчаар ойнап эгелээр. А оон соонда башкы Ленинниң болгаш Октябрь революциязының ачызында тыва улус хосталып, аас-кежикти чедип алгаш, амгы хүннерде коммунизм тургузуушкунунга идепкейлиг киржип турарынга чедир чедишкиннинг ойнаннар. Ону онгу класстың өөреникчизи Владимир Борбаанай ханы утка-шынарлыг кылдыр чогаадып тургускан.

Чадааннажылардың концерти хөй талалыг болгаш солун болган. Ылаңгыя хөгжүм кааскаргазы, танцылар, улустуң ырлары бедик үнелелди алган.

Бо көрүлдеге Чыраа-Бажы, Сут-Аксы ортумак школаларының өөреникчилери база багай эвес киришкеннер. Чедир белеткевээн, шынар чок күүсеттинген номерлер база бар болган. Шулук чугаалаарда болгаш ырларда хөлүн эртир хөй артык кылдыныглар, шимчевиглер кылыр өөреникчилер чок эвес. Аңаа Хөндергей, Кызыл-Тайга, Хайыракан школаларындан кирген чамдык номерлер хамааржыр. Совет эрге-чагырганың 50 чылынга тураскаатка бо көрүлде ниитизи-биле бедик деннелге эткен.

Ийи хүн үргүлчүлээн бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезиниң түүнели үнген. Ортумак школалар аразынга бирги болгаш ийиги черни Чадааннаның № 1 биле № 2 школалары үлешкен. Үшкү черде—иймежилер. Сес чыл школаларындан Бажың-Алаак школазы тергиндээн. Ийиги, үшкү черлерде — шемижилер-биле тева-хаяжылар.

1—II—III черлерни алган школаларның уран үүл болүктериниге районнуң улус өөредилге кылдызинден өртектиг бараанларны, а идепкейлиг киришкен аныяк талантылыларга тураскаадыг шаңналдарны болгаш хүндүлел бижиктерни тыысскан.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Кызымак ажылдың түннели

Эрткен чылда Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң бо хойжу бригадазы өскелерниниңдеи мүрнакчы болган. Бо хүннерде оон хоюнуң хөй нуруузу хураганнапкан.

Октябрьның юбилейинге уткуштур хойжулар боттарының мурнунда улуг сорулганы салган ажылдап турар. Хойжу М. Ыймажан 190 төрээн хоюндан 215 хураганны менди алган. Дөрт хойжу 8-тен 17-ге чедир ийис хураганны ап турар. Бригадирниң бодунуң ажаалгазында хойдан 16 хураган ийис болган.

Бо колхозтуң хойжузу Бурзулааның харыысалга чок ажылданы-биле оон коданында хоюндан хорамчалар болган. 410 хойбиле кады хуу кижилериң 60 ажыг хоюн кады тургузарга, кажаа ишти дакпыжааш, 113 хой ара салган. Ажаалгазы бакыраны-биле 5 хой өлген. Баштаар чер ол хойну кажаага ой кылдыр үстүрген. Оон соонда төрээн хойларның төлү менди алдынып, эки доругуп турар. Ниитиниң ажыл-агыйынга чедирген когаралды буруулуг кижилерден төлеттирген.

Колхозтуң хойжулары төрээн болгаш ам төрүүр хойларның чаш төлүн чидириг чокка өстүрериниче бүгү кичээнгейни салып турар.

Почтачы депутат

Чонунуң мурнунга ак сеткилдиг бараан болуру — өөрүшкү болгаш улуг харыысалга дээрзин Ондар Анай эки билир. Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергейде харылзаа салбырының почтачызында ол ам дөрт чыл улаштыр ажылдап турар.

Чоннуң чагыткан парлалгазын, албанның болгаш хуунуң чагааларын өй-шаанда тарадырынга эш Анай макталдыг ажылдап келген. Хөндергей көдээ Советтиң депутадынга чон ону чаңгыс эп-сеткилдиг соңгуп алганы база таварылга эвес.

К. ОЙДАН-ООЛ.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИР

Респотребсоюзтуң баштаар чери биле күруне садыы болгаш кооперация садыының ажылдакчыларының обкому көдээниң чурттакчы чонунуң садыг хандырылгазын экижидиринге эки көргүзүглерлиг болган коллективтерни болгаш кооперация садыының хөй санныг ажылдакчыларын шаңнаан.

Бо талазы-биле эрткен чылдың дөртку кварталында база 1967 чылдың баштайгы айларында бедик көргүзүглерни **Бии-Хем райпозунуң коллективи чедип алган.** Райпо эрткен чылдың дөртку кварталының бараан саарылгазының планын 107,2 хуу, садыгның — 107, ниитиниң чемненилгезиниң — 105 хуу күүсеткен болгаш январь-февраль айларда база эки көргүзүглерлиг болган. Чурттакчы чонну хуучу кежигүннерге хүлээп алырын организастыг чоруткан. Орулга болгаш камналга планнарын ажыр күүсеткен. **Ук коллектив бирги черни ап, респотребсоюзтуң баштаар чери биле күруне садыы болгаш кооперация садыының ажылдакчыларының обкомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап албышаан, 400 рубль акша шаңналын алган.** Туранда раймаг (эргелекчизи Т. Р. Шагарина) коллективи, идик-хеп магазини коммунистиг күш-ажылдың коллективтери деп бедик атты чедип алган, а № 1 столоваяның коллективи ол атты чедип алыр дээш демисежип турар.

Танды райпозу бараан саарылгазының ниити планын 105 хуу күүсеткен. Садыгның, ниитиниң чемненилге черлериниң, белеткелдериниң планы база ажыр күүсеттинген. Самчыдал, дудагдал болдурбаан. **Таңды райпозу ийиги черни эзлээн болгаш «Эң эки хереглекчилер ниитилели» деп вымпелди чаалап албышаан, 300 рубльдиг шаңналын алган.**

Балгазын сельпозунуң кооператорлары сөөлгү үеде ажылын дыка экижиткеш үшкү черни эзлээн. Ном садыының букинистиг номнар килдизи бараан саарылгазының болгаш орулга планын ажыр күүсеткеш, камналганы чедип алган. Респотребсоюзтуң Абаканда садыг баазазы, Кызылда дилги фермазы мурнакчыларга санадып турар. Дилги фермазы дилги өстүрериниң планын 170, кеш дужаарының планын 123 хуу күүсеткен.

Беш чылдың бирги чылында көдээ чонунуң садыг хандырылгазын экижидиринге дээре көргүзүглерлиг болуп, кооперацияның өнчү-хөрөңгизин камгалаарынга ак сеткилдиг, онаашкан ажылынга ээ-харыысалгалыг, үр чылда чон мурнунга бараан болуп келген мурнакчыларга шаңналдарны тывыскан. Чижээ, Зоя Монгуш, Бөөдер Ооржак (Сут-Хөл рабкооп), Чанзан Ларый, Достан Сержинмаа (Монгун-Тайга сельпо) олар болгаш өскелер-даа «Совет хереглел кооперациязының тергиини» деп демдек-биле шаңнатканнар. Респотребсоюзтуң болгаш профэвилел обкомунуң хүндүлел самбыразында хөй садыгжылар кирген. Ында Сергей Оюн, Ондар Сюктерек (Чөөн-Хемчик), Худякова Октябрина, Лубишева Александра (Улуг-Хем) болгаш өскелер-даа бар.

Малчыннарны чугула хереглелдиң бараннары-биле хандырар ажылга чедишкиннерлиг болгаш чамдык чолаачы-садыгжыларга «Эң эки чолаачы-садыгжы» деп атты тывыскан. Ол хүндүлүг атты Б. Нюрзат (Эрзин), В. Ростовцев (Чөөн-Хемчик), Н. Чанзык (Барыын-Хемчик) оларга тывыскан.

Амгы үеде кооперация ажылдакчыларының ортузунда юбилейлиг чылдың социалистиг чарыжы калбарган. Совет эрге-чагырганың төөгүлүг 50 чылынга төлептиг ужуражыр төлээде, мурнакчы коллективтериниң, мурнакчы ажылдакчыларның үлегер-чижээн ап, садыгаашкынның депшилгелиг арганларын ажыглазары эргежок чугула.

О. ТОВУУ.

КОММУНИСТИГ КИЖИЗИДИЛГЕНИҢ ШКОЛАЗЫ

Демниг күш-биле

Амгы үениң аныяк салгалының кижизидилгезинин болгаш улус өредилгезинин дугайында партияның болгаш чазактын ада сагыш салыышкынының база бир тодаргай херечизи «Ниити билигнинг ортумак школазының ажылын улам экижидер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин доктаалы болур.

Совет школа ниити билигнин, күш-ажылчы, политехниктиг школа кылдыр моон соңгаар-даа хөгжүүр дээрзин доктаалда чугаалап турар болгай. Өөреникчилерни быжыг билиглер-биле чепсеглээри, оларны коммунистиг бедик медерелдиг чорукка кижизидери, амыдыралга белеткел болгаш тускай мергежилди шын шилип алырынга дузалаары— бо бүгү айтырыглар бистин мурнувуста турар. Бодунуң составында 36 башкыларны, кижизидикчилерни каттыштырып турар Кызылдың № 2 школазының башкылар коллективи үстүнде сорулгаларга дүүштүр ажылдап турар бис.

Бистин школа республика найысылалында турар национал школа болгаш онзагай байдалдыг. Колхозчуларның болгаш совхоз ажылчыннарының база хоорайның албан-хаакчыларының ажы-төлүн эртем-билигге өөредип кижизидериниң айтырыын ынчангаш онзагай көрүп турар бис.

Башкылар, ада-иелер болгаш школаны шефке алган коллективтиң ниити демниг күжү-биле өөредилге-кижизидилгениг ажылларының талазы-биле бисте чамдык чедиишкиннер бар. Түс-түс эртемнерни башкылаарының деңнели бедээн, классан, школадан дашкаар чорудуп турар ажылдарның утка-шынары экижээн: оларны эрттиреринге пионерлер, комсомолчулар эң идепкейлиг киржип турарлар. Коммунист башкылар А. М. Вдовкина, Н. Е. Мистрюкова, Т. А. Намчылак, Г. Н. Саморокова, З. М. Сташевская дээш өскелер-даа чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, өөреникчилерни быжыг билиглер-биле чепсеглеп турарлар.

Уругларны кижизидилгезинге ада-иелернин харыысалгалыг чоруу бедээн. Школаның ада-иелер комитеди (даргазы, улус өредилгезинин хоочун ажылдакчызы Танов Седип-оол) школаның хөй-ниити амыдыралынга чедиишкиннинг киржип, Данзы-Белек, Даткара, Ооржак ышкаш харыысалга чок ада-иелер-биле шыңгыы чугаалажып турар.

Янзы-бүрү кежээлер эрттирери, кааталга-шимелде дээш школаның өске-даа ажыл-агый айтырыгларынга комсомолчулар, пионерлер эң идепкейлиг киржип, харыысалгалыг чоруун көргүзүп турарлар. Суббота бүрүзүнде болур кежээлерни, спортчу маргылдаларны комсомолчулар чорудар.

Пассажирлер АТА-зы бистиң школа-биле элээн каш чылдарда харылзаалыг, солун хемчеглерни кады эрттирип чаңчыга бергеннер. Школа-биле шефке алган организацияның аразында тургустунган чаңчылды автоажыл-агыйның чаа начальниги эш Шмидт моон соңгаар-даа улам быжыглаар дээрзинге бүзүрээр апаар.

Школаның өредилге-кижизидилгелиг ажылында четпестерни чок деп болбас. Мурнакчы дуржулганы тарадып нептередири ам-даа четпес, өредилгези кошкак, катап олуруп турар өөреникчилер ам-даа бар. Ол ышкаш боттарының билиг-мергежилин долу күш-биле ажыглап шыдавайн турар башкылар база бар.

Бүгү-ниити өредилгезинин дугайында Хоойлуну күүседип турарлар. Коммунист башкылар А. М. Вдовкина, Н. Е. Мистрюкова, Т. А. Намчылак, Г. Н. Саморокова, З. М. Сташевская дээш өскелер-даа чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, өөреникчилерни быжыг билиглер-биле чепсеглеп турарлар.

Уругларны кижизидилгезинге ада-иелернин харыысалгалыг чоруу бедээн. Школаның ада-иелер комитеди (даргазы, улус өредилгезинин хоочун ажылдакчызы Танов Седип-оол) школаның хөй-ниити амыдыралынга чедиишкиннинг киржип, Данзы-Белек, Даткара, Ооржак ышкаш харыысалга чок ада-иелер-биле шыңгыы чугаалажып турар.

Янзы-бүрү кежээлер эрттирери, кааталга-шимелде дээш школаның өске-даа ажыл-агый айтырыгларынга комсомолчулар, пионерлер эң идепкейлиг киржип, харыысалгалыг чоруун көргүзүп турарлар. Суббота бүрүзүнде болур кежээлерни, спортчу маргылдаларны комсомолчулар чорудар.

Пассажирлер АТА-зы бистиң школа-биле элээн каш чылдарда харылзаалыг, солун хемчеглерни кады эрттирип чаңчыга бергеннер. Школа-биле шефке алган организацияның аразында тургустунган чаңчылды автоажыл-агыйның чаа начальниги эш Шмидт моон соңгаар-даа улам быжыглаар дээрзинге бүзүрээр апаар.

Школаның өредилге-кижизидилгелиг ажылында четпестерни чок деп болбас. Мурнакчы дуржулганы тарадып нептередири ам-даа четпес, өредилгези кошкак, катап олуруп турар өөреникчилер ам-даа бар. Ол ышкаш боттарының билиг-мергежилин долу күш-биле ажыглап шыдавайн турар башкылар база бар.

Бүгү-ниити өредилгезинин дугайында Хоойлуну күүседип турарын дыңнаан, билир болгай бис. Пионер организациязының кылып чорудар ажылынга интернационалчы кижизидилге көскү черни эзләәр ужурлуг. Пионержи чыыштар, лекция, беседа политинформация дээш өске-даа пионержи ажыл-херек бүрүзүн өөреникчилерниң ажы-чаң, мөзү-шынарын хевирлеп кижизидеринче угландырып чорудар апаар.

Делегейниң бүгү чурттарының уруглары-биле найыралды быжыглаар дугайын пионерлериң дүрүмүнде чугаалап турар. Ону ажыл-херекке канчаар боттандырын чорударын пионерлериң чарыжында айыткан.

Кызылдың № 2 школазында интернационалчы кижизидилге талазы-биле ажылды интернационалчы найыралдың клуву чорудуп турар. Ооң командириниде Галя Эргил-оол ажылдап турар. Эвиледдешкен республикалар болгаш өске чурттар-биле пионерлериң харылзаазын ол клуб организастап, адрестер солчурун күзәәннер-биле харылзааны тудуп турар. Уругларның харылзаазы доктаамал болурунче сагыш салган. Пионержи харылзааларның ужур-дузазынче кичәәнгей салыр ужурлуг. Кайы-бир чурттуң болгаш республиканың уругларының ажыл, амыдыралын, пионержи херектерин пионерлер билип алыры чугула.

Бистиң школаның интернационалчы клуву дөрт чыл дургузунда ажылдан келген. Бистиң пионерлериве Украинаның, Алтай крайның, Бурят, Чуваш, Коми, Марий АССР-лериниң, Азербайджанның уруглары-биле чагаалажып келген. Ол ышкаш социалистиг чурттар — Болгарияның, Венгрияның, Моол Арат Республиканың пионерлери-биле харылзааны тургузуп алган бис.

«Улуг Ленининиң торуттүнгеш, чурттап турган черинин пионерлери-биле чагаалажыры дээрге улуг алдар-дыр» деп, Болгария чурттуг пионер уруг биске бижээн. Венгриядан Ян Юзьков мындыг чагаану бижээн: «Тыва дугайын бистиң солуннардан, журналдардан вомчуп турар мен. Силериң черивергге кызын дыка соок, а чайын изиг. Аңаа мен тааржыр-дыр мен. Кызыл Азияның төвүнде турарын база билип алган мен». Тыва дугайында номнарны, өөнүг чурукчуганнарны, хөрек демдектерин, маркаларны чорударын ол чагааның төнчүзүнде дилээн.

Тыванын хөгжүлдезинин дугайын сонуургап турар уруглар кайы хөй. Ылаңгыя тыва улустуң амыдыралында болган улуг өскерилгелер пионерлерни сонуургадып турар. Ол ышкаш В. И. Ленин дугайында тыва номнарны чорудуп бөэрин уруглар дилээн болгулаар. Интернационалчы найыралдың клуву боттарының өөнүктериниң дилээн күүседиринден чажам дивес. Чижээлээрге, Марта Сыямбилдиң кылып турар ажыды-ла хөй. Ол тыва угулаларны, тыва национал хептиң хевирлерин чуруп турар. Чечекмаа Ондар-оол тыва солуннарны чыып турар. Тыва национал чемнерни канчаар белеткээр дугайын Галя Эргил-оол оңнуктеринге таныштырар. Ол ышкаш Тыва дугайында номнарны база чыып келген. Пионерлер Зоя Доржу, Олег Аракчаа, Сергей Монгуш дээш өскелер-даа интернационалчы клубтуң идепкейлиглери апарган.

Ам бистиң пионерлериве «Бистиң чуртувус 50 чыл дургузунда» деп темага чуруктар делгелгезин белеткеп эгелээн. Ук делгелгени Украинада Львов хоорайның пионерлери-биле кады эрттирер бис. Тыванын болгаш оон найысылалы Кызыл дугайында чуруктарны бистиң уруглар Львовче чорудуп бөэр. Львовтуң пионерлери боттарының чуруктарын биче чорударлар.

Дружинаның отряд бүрүзү кайы-бир хоорайның, школаның пионерлери-биле харылзаалыг. Алдыгы классчылар Краснодар крайның пионерлери-биле чагаалажып турар. Ыраккы Украинада Забирье деп суурнуң пионерлериниң үнген чагаа 5 «а» класстың пионерлеринге чедип келир. Володя Дубинин өөренип турган, Керчи хоорайның № 10 школазы-биле дөртү классчылар чагаалажып турар болгаш маадырның дугайында материалларны дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның өрээлинде белеткеп турар.

Ол бүгү материалды найыралдың булуңунда чыгаш, пионер өрээлинде делген каан. Янзы-бүрү вомнар, солуннар аңгы-аңгы дылдарга парлаттынгылаан. Хөрек демдектери, маркалар, вымпелдер дээш өске-даа экспонаттарны Моолдуң, Болгарияның, Чехословакияның пионерлери чоруткан. Аңгы-аңгы чурттарның пионерлериниң хөрек демдектериниң делгелгезин школада тургускан. «Бистиң өөнүктеривистиң номнары» деп библиотекажыгашты уруглар чыып турар. В. И. Ленин аттыг пионер организациязының төрүттүнген күнүн таварыштыр өң-баазын галетуктарның делгелгезин кылыр бис.

Бистиң чуртувус канчаар өзүп, сайыраап, быжыга бергенин амыдыралда тодаргай, көскү чижектерге үндезилеп тургаш, уруглар көргүзери чугула. Бистиң чуртувустуң хөй националдыг улустарының аразында найыралдың демиселге болгаш күш-ажылга дадыгып быжыкканың уруглар билген турар ужурлуг. Бо бүгү ажылдарны школаның пионер организациязы кылып чорудар. Ынчангаш дружинаның отряд бүрүзү тускай даалганы алган. Бодунуң школазының төөгүзүн өөренип, Оюн Күрееди, тыва эки-турачылар, мурнакчы ажыл-ишчи хереәженнер дугайында материалдарны чыып, хоочун партизаннар болгаш коммунистер-биле ужуражып тура, орус улустуң тыва улуска көргүзүкен дузазының дугайында уруглар хөй чаа үүлдерни билип алыр.

Г. САМОРОКОВА,
пионериң улуг вожатыйы.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 2 школазының интернационалчы булуңунда.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Комсомолчулар

Юбилейге бараалгаткан солун ажыл-херектерни Кызылдың № 2 школазының комсомолчулары чорудуп турар. Комсомол организацияларының бүгү-россия көрулдезинге идепкейлиг киржилгени комсомолчулар чедип алган.

«Улуг Октябрьның 50 чылынга белеткелге башкыларның, класс удуртукчуларының, кижизидикчилерниң ролю» деп темага партияның ажык хуралын эрттирген. Школаның хөй-ниити организацияларының кылып чорудар ажылдарын аңаа чугаалашкан.

Эртемниң болгаш техниканың хөгжүлдезин өөреникчилерге көргүзер сорулга-биле математиканың, химияның, физиканың декадаларын школага эрттирген. Киноларны база көргүскен. Үстүү классчылар ортузунга ажылдарже кичәәнгей салдынган. Комсомол хуралдарын тематиктиг кылдыр эрттирип турар. «Өлген маадырларның тураскаалынга кезәәде шынчы бис» деп темага комсомол хуралы болган. Аңаа комсомолчу бөлүк бүрүзүнге тускай даалганы берген. Ылаңгыя шериг-патриоттуг кижизидилгеже онза кичәәнгей салдынган.

Совет Армияның хүнүн комсомолчуларның демдеглеп эрттиргени солун. Школаның комсомол комитеди бүгү комсомолчуларга кыйгырыгны хүлээп алган. Ында чугаалап турары болза: «Маадырлыг чорук дугайын күзеп чоруурларга! Бистиң Армиявыстың эрткен үезинче хая көрнүр болзуңарза кайгамчык төөгүден хөйну билип алыр силер. Чапаев, Фрунзе, Брестиң маадырлары, Александр Матросов ышкаш тоолчургуу муң-муң билдинмес маадырларны көрүп болур. Олар Төрээн чурту дээш, бистиң аас-кежиивис дээш боттарының амытының харам чокка берген. «Хостакчы-дайынчы алдар хүндүлүг» деп темага комсомолчуларның шугум чыскаалы февраль 23-те болган. Комсомолчу бөлүк бүрүзү боттарының ажыл-херектериниң дугайын дайынчыларга илеткээн. Улуг Октябрьның 50 чылынга алдар болдурган чарыштың бирги эзлчээнин түңнелдерин аңаа үндүрген. Комсомолчулар, силериң фронтуңар—школа өл. Рапортка белеткеңиңер».

Комсомолчулар ортузунга чарыш калбарган. 9-ку классчылар школаны доосканнар-биле чаңчыл болган ужуражылга кежээзинге киржир эрге дээш чарышкан. «Коммунистиг амыдырал-чурттадга дээш демисежип турар өрээл» деп вымпелди чаалап алыр дээш чарыш интернатка чорун турган. Школаның «Пионер» деп кинотеатрынга «Оларның аттары өлүм чок» деп фестиваль 15 хонук дургузунда чорун келген. Хамааты болгаш Ада-чурт дайынчарының киржикчилери-биле ужуражылдарны организастап турган.

Совет Армия хүнүнде шериг оркестринге үдедип алган комсомолчулар, класс аайы-биле чыскаалгылаткан. Байырлалга чаладын келген, хоорайның шериг комиссариадының майорунга чарыштың түңнелин илеткээннер.

Темалыг политинформациялар эрттиреринче улуг сагыш салып турар бис. Комсомолчу башкылар Ондар, Киселёва оларның удуртулгазы-биле «Корчагин бис-биле кады» деп политинформацияларны 9-ку классларга эрттирген.

Д. МОНГУШ.

ПИОНЕРЖИ НАЙЫРАЛ

...Чүректерни доолдуруп,
Чүглендирип каттыштырган — деп, уругларның найырал дугайында ырлажып турарын дыңнаан, билир болгай бис. Пионер организациязының кылып чорудар ажылынга интернационалчы кижизидилге көскү черни эзләәр ужурлуг. Пионержи чыыштар, лекция, беседа политинформация дээш өске-даа пионержи ажыл-херек бүрүзүн өөреникчилериниң ажы-чаң, мөзү-шынарын хевирлеп кижизидеринче угландырып чорудар апаар.

Делегейниң бүгү чурттарының уруглары-биле найыралды быжыглаар дугайын пионерлериң дүрүмүнде чугаалап турар. Ону ажыл-херекке канчаар боттандырын чорударын пионерлериң чарыжында айыткан.

Кызылдың № 2 школазында интернационалчы кижизидилге талазы-биле ажылды интернационалчы найыралдың клуву чорудуп турар. Ооң командириниде Галя Эргил-оол ажылдап турар. Эвиледдешкен республикалар болгаш өске чурттар-биле пионерлериң харылзаазын ол клуб организастап, адрестер солчурун күзәәннер-биле харылзааны тудуп турар. Уругларның харылзаазы доктаамал болурунче сагыш салган. Пионержи харылзааларның ужур-дузазынче кичәәнгей салыр ужурлуг. Кайы-бир чурттуң болгаш республиканың уругларының ажыл, амыдыралын, пионержи херектерин пионерлер билип алыры чугула.

Бистиң школаның интернационалчы клуву дөрт чыл дургузунда ажылдан келген. Бистиң пионерлериве Украинаның, Алтай крайның, Бурят, Чуваш, Коми, Марий АССР-лериниң, Азербайджанның уруглары-биле чагаалажып келген. Ол ышкаш социалистиг чурттар — Болгарияның, Венгрияның, Моол Арат Республиканың пионерлери-биле харылзааны тургузуп алган бис.

«Улуг Ленининиң торуттүнгеш, чурттап турган черинин пионерлери-биле чагаалажыры дээрге улуг алдар-дыр» деп, Болгария чурттуг пионер уруг биске бижээн. Венгриядан Ян Юзьков мындыг чагаану бижээн: «Тыва дугайын бистиң солуннардан, журналдардан вомчуп турар мен. Силериң черивергге кызын дыка соок, а чайын изиг. Аңаа мен тааржыр-дыр мен. Кызыл Азияның төвүнде турарын база билип алган мен». Тыва дугайында номнарны, өөнүг чурукчуганнарны, хөрек демдектерин, маркаларны чорударын ол чагааның төнчүзүнде дилээн.

Тыванын хөгжүлдезинин дугайын сонуургап турар уруглар кайы хөй. Ылаңгыя тыва улустуң амыдыралында болган улуг өскерилгелер пионерлерни сонуургадып турар. Ол ышкаш В. И. Ленин дугайында тыва номнарны чорудуп бөэрин уруглар дилээн болгулаар. Интернационалчы найыралдың клуву боттарының өөнүктериниң дилээн күүседиринден чажам дивес. Чижээлээрге, Марта Сыямбилдиң кылып турар ажыды-ла хөй. Ол тыва угулаларны, тыва национал хептиң хевирлерин чуруп турар. Чечекмаа Ондар-оол тыва солуннарны чыып турар. Тыва национал чемнерни канчаар белеткээр дугайын Галя Эргил-оол оңнуктеринге таныштырар. Ол ышкаш Тыва дугайында номнарны база чыып келген. Пионерлер Зоя Доржу, Олег Аракчаа, Сергей Монгуш дээш өскелер-даа интернационалчы клубтуң идепкейлиглери апарган.

Ам бистиң пионерлериве «Бистиң чуртувус 50 чыл дургузунда» деп темага чуруктар делгелгезин белеткеп эгелээн. Ук делгелгени Украинада Львов хоорайның пионерлери-биле кады эрттирер бис. Тыванын болгаш оон найысылалы Кызыл дугайында чуруктарны бистиң уруглар Львовче чорудуп бөэр. Львовтуң пионерлери боттарының чуруктарын биче чорударлар.

Дружинаның отряд бүрүзү кайы-бир хоорайның, школаның пионерлери-биле харылзаалыг. Алдыгы классчылар Краснодар крайның пионерлери-биле чагаалажып турар. Ыраккы Украинада Забирье деп суурнуң пионерлериниң үнген чагаа 5 «а» класстың пионерлеринге чедип келир. Володя Дубинин өөренип турган, Керчи хоорайның № 10 школазы-биле дөртү классчылар чагаалажып турар болгаш маадырның дугайында материалларны дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның өрээлинде белеткеп турар.

Ол бүгү материалды найыралдың булуңунда чыгаш, пионер өрээлинде делген каан. Янзы-бүрү вомнар, солуннар аңгы-аңгы дылдарга парлаттынгылаан. Хөрек демдектери, маркалар, вымпелдер дээш өске-даа экспонаттарны Моолдуң, Болгарияның, Чехословакияның пионерлери чоруткан. Аңгы-аңгы чурттарның пионерлериниң хөрек демдектериниң делгелгезин школада тургускан. «Бистиң өөнүктеривистиң номнары» деп библиотекажыгашты уруглар чыып турар. В. И. Ленин аттыг пионер организациязының төрүттүнген күнүн таварыштыр өң-баазын галетуктарның делгелгезин кылыр бис.

Бистиң чуртувус канчаар өзүп, сайыраап, быжыга бергенин амыдыралда тодаргай, көскү чижектерге үндезилеп тургаш, уруглар көргүзери чугула. Бистиң чуртувустуң хөй националдыг улустарының аразында найыралдың демиселге болгаш күш-ажылга дадыгып быжыкканың уруглар билген турар ужурлуг. Бо бүгү ажылдарны школаның пионер организациязы кылып чорудар. Ынчангаш дружинаның отряд бүрүзү тускай даалганы алган. Бодунуң школазының төөгүзүн өөренип, Оюн Күрееди, тыва эки-турачылар, мурнакчы ажыл-ишчи хереәженнер дугайында материалдарны чыып, хоочун партизаннар болгаш коммунистер-биле ужуражып тура, орус улустуң тыва улуска көргүкен дузазының дугайында уруглар хөй чаа үүлдерни билип алыр.

Г. САМОРОКОВА,
пионериң улуг вожатыйы.

Кызылдың № 2 школазының өөреникчилери бот-тывынгыр уран чүүлге хандыкшылдыглар. Олар боттарының солун концерттерин чүгле Кызылга эвес, харын кедзэниң ажыл-ишчиларынге бүзин бараалгадып келгеннер.

ЧУРУКТА: № 2 школаның уруглар ансамбли школачыларның бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинин үезинде.

Хайыраканчыларның чедиишкини

«Күш-культураны болгаш спорттуу улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин доктаалы-биле танышкаш, ону амыдыралга боттандырып күүседири-биле чүүнү кылзывысса экил деп, Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының комсомолчуларының болгаш аныяктарының мурнунга улуг айтырыг тургустунуп келген.

Аныяктарның саны ап көөрге районда база бир хөй аныяктарлыг суур болуп турар. Оларның иштинде кандыг оолдар, кыстар чок дээр. Спорттуң янзы-бүрү хевирлери: хостуг, тыва хүрешке, стол теннизинге, баскетболга, хол бөмбүүнге, чиик атлетикага болгаш шыдыраага разрядтыглар хөй. Ынчалза-даа мооң мурнунда суурга спорт ажылы көңгүс чорбайн келген. Кол-ла бергедээшкин—суурга эрттирип болгу дег спорт хевирлериниң херектелдериниң чогунда. Бо чок үүлдерни районнуң спорт чөвүлелинден болгаш совхозта ажылчын комитединден база совхозтуң комсомол организациязындан негээрге: «Ол спорт херектелдерин садып алыр акшаны бис кайын тып бөэр улус бис»—деп каар, а кажан дузалаанда чүгле маргылдаа эткен үелерде шаңнал кылдыр каш акша берип каар, бо-ла турган.

Суурда күш-культура коллективиниң даргазы кижи болганымда суурнуң чурттакчыларын болгаш аныяк өскенин күш-культурага болгаш спортка хаара тудары ол мээң улуг хүлээлгем болур. Ынчангаш бо четпестерни чайладыры-биле спортка хандыкшылдыг комсомолчулар болгаш аныяктар-биле хуралды кылгаш, спорт ажылын сайырадыры-биле бистер бөлүк аныяктар шеф ажылын чорудаалыңар, а ол ажылдаанывыс акшаны спорт херектелдеринден садып алыылыңар деп шиитпирни хүлээп алган бис. Бистиң бо инициативавысты салбыр баштаар чери, совхозтуң парткому, ажылчын комитеди болгаш комсомол организациязы улуу-биле детөөн.

24 хире оолдар, кыстар, шеф ажылын организастааш, 340 хире рубльди ажылдап алган бис. Моңу чедип алырынга чамдык четпестер база тургулаан. Чижээ, чамдыктар маңаа хөңнү чок: «Ол хей чүве-дир оң, кым халаска ажылдаар боор, мен күш-культурага болгаш спортка хандыкшылым бар эвес, спортка хандыкшылдыг улустар-ла ажылдаар ыйнаан» дээр хөөннер тургулаан. Мындыг ийи-чаңгыс кижилер турза-даа аныяктарның колдуу ол өстерге ойтур шавыышкынны бергеннер.

Суурга спорт ажылын диргизип, ону сайырадырынга комсомолчу аныяктар Түлүш Маадыр, Чамыр-ның Маадыр-оол, Кошкар-оол Лаа, Юрий Карбу, Иван Кижиир-оол олар боттарының улуг-хуузун киирип, улуг рольду ойнаанныр.

Ажылдап алган акшавыс-биле Шагаан-Арытның болгаш Кызылдың магазиниринден: хостуг хүреш секциязын эрттиреринге 15 санныг матрастарны база ооң кырынга чадар хевисти, ырыктааш чүвүрлерни болгаш кеталарны, хол, бут бөмбүүн, оон-даа өске үүрмек херектелдерни садып алган бис. Хостуг хүрештиң секциязын эрттиреринге 15 матрас эвээш болган. Ынчангаш комсомол организациязының секретары В. Дондувайга дуза дилеп чеде бөэриниске, ол директорга херектиң ужурун чугаалап тургаш, 10 матрасты совхозтан ап бергени биске улуг өөрүнчүг болган. Мынчангаш күзәәнивис чедип алган бис.

Ам суурда хостуг хүрештиң секциязы неделяда 3 катап эртип турар. Ында 18 шыырак оолдар киржип турарлар. Шыдыраа секциязын 2-ги разрядчы Х. Белек башкарып эгелей берген. Стол теннизин 2-ги разрядтың ойнакчызы Юрий Карбу неделяда 2 катап эртирип турар. Кежээ боорга-ла клуб чаныга бут бөмбүү тепкен оолдар ковудей бөэр. Чылый бөэри билек-ле хол бөмбүү, баскетбол, чиик атлетикага секцияларны тургузар бис.

Клуб бар суурга-ла хостуг хүрешти эрттирип болур. Маттарны тып алыры берге, оларның орнунга матрастарны 2 каът кылдыр чадып алгаш, оон кырындан хевис шып алырга ажырбас. Борта шоолуг-ла хөй акша хереглеттинмес. Улуг-ла дизе 180 хире рубль, а оон кырында чадар өөске 80 хире рубль чарыгдаттынар. Республиканың хөй-хөй суурларында хостуг хүрешке хөй разрядтыг оолдар бар болгай. Ынчангаш олар боттарының суурларынга спорттуң бо хевирин нептередирин күзәәр мен.

В. СҮГЕ-МААДЫР,
күш-культура коллективиниң даргазы.

Ажыттынмас шооча

Өвүрде Чаа-Суур клувунуң эргелекчизи Эрес-оол Майнды боду аныяк, коммунист кижи. Ынчалза-даа ол бодунуң дорт хүлээлгезин багай күүседип турар. Клубка кежээлер, ужуражышкынынар болгаш өске-даа массалыг ажылдар болбайн турар.

Чамдык чижектерни маңаа көргүзейн: эрткен чылдың төнчүзүнде диспут эрттиреринче чарлаан. Ол база болбады, чүге дээрге Эрес-оол ол үүн арагалап алгаш, эзирик хүнээн. Январь айда танцы кежээзин эрттиреринче чарлаан, база-ла бүтпээн. Эрес-оол турган: «Силер танцы билир эрес силер» дээш соксадып каан. Аныяктарны чыып турган концерт белеткелин эгелезе кандыгыл? деп айтыларга «бисте талантылыг аныяктар чок» деп каар кижи. Эрткен чылдың апрель айдан эгелеп, клуб эжиниге кара шооча аскан. Клубтуң чүге шоочалыг болуп турарын айтыларга «септелге чорун турар» болур. Бир печка салгаш шалаазын шокарартыр будуп каандан өске септелге-даа болбаан.

Валентина Тюлюлке клубтуң одаар ыяжын белеткедип алгаш, аңаа чаңгыс көпеек-даа төлеп бербээн. Валя негелде кылырга, Эрес-оол ону чаңчап, ажыныш турган. Клубта кижи көөр дериг-херектер чок. Смета ёзугаар көрдүнген акша-хөренги кайнаар чидип турары билдинмес. Чаа чыл байырлалын эрттирери-биле совхоз дирекциязы 50 рубльди клубка берген. Ол ышкаш салбырның хереәженнер чөвүлели өгбүле бүрүзүнден 20—20 көпеекти чыыган турган. Ам ооң кайнаар чиде бергени база билдинмес, кежээге чүгле кыдыраашы, кызар өөк болгаш шүүрден өске чүве чок болган.

Декабрь болгаш январь айларда кино эвээш үнгеп. Механик Хөвеңмей Тюлюш турган, а Эрес-оол «бис ийи кижи кино үедүрүп турган бис» дээш декабрьда 80, январьда 75 рубльди бодунга шиңгээдип алган.

У. МОНГУШ,
М. ДОЛБА,
Ш. КЫЗЫЛ-УРУГ.

Янзы бүрү чурттардан МЕДДЭЭЛЕР

Румынияның компартиязының ТК-зының пленуму

Март 27 болгаш 28 хүннеринде Румынияның Коммунистиг партиязының ТК-зының пленуму болуп эрткен.

Күрүнеиң көдээ ажыл-агыйларын удуртурун, планнаарын, акшаландырарын болгаш организастаарын экижидер талазы-биле хемчеглерни пленум чугаалашкан болгаш чогуур доктаалды хүлээп алган деп, ол пленум дугайында дыңнадыгда чугаалап турар.

Румынияның Социалистиг Республиказының даштыкы чурттар-биле экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылгазының айтырыларын база көрген. Бот-эргениң болгаш национал хамаарышпас чоруктун, иштики херектерни холгаарлавазының, деңэргениң болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунуң принциптеринге үндезилээш, делегейниң социалистиг болгаш өске-даа чурттары-биле Румынияның экономиктиг харылзааларының чыл бүрүдеги хөгжүлдезин пленум демдеглээн.

РСР-зының даштыкы чурттар-биле экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылгазын калбартыр талазы-биле РКП ТК-ның Күүскомунуң хүлээп алган хемчеглерин пленум чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүгзүнүп көрген.

Европага айыыл чок болур чорукту быжыглаарынче, а ол ышкаш марксизм-ленинизмге болгаш социалистиг интернационализмге үндезилээш, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвин база сырый каттыжышкынын быжыглаарынче угландыр партияның болгаш күрүнеиң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазын пленум чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүгзүнген.

Октябрьның Социалистиг Улуг Революциязының 50 чылын Румынияга байырлаарының дугайында доктаалды пленум хүлээп алган.

РКП ТК-ның Чиңгине секретары Н. Чаушеску пленумнуң түңнелинде чүве чугаалаан.

Улуг Октябрьның 50 чылын ВДР байырлаар

ХАНОЙ. (СЭТА). Октябрь революциязының төөгү талазы-биле кайгамчык улуг болгаш алдарлыг ужур-дузазынга дүүштүр ол революцияның 50 чылын Вьетнамның Демократтыг Республиказының партиязы, армиязы, чоңу калбаа-биле демдеглеп, байырлаан турарының дугайында шиитпирни Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Политбюрозу хүлээп алган.

Октябрьның 50 чыл оюн байырлаар дугайында Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Политбюрозунуң бүгү төп вьетнам солуннарның бирги арыннарында март 29-та парлаттынган резолюциязында чугаалап турары болза:

СЭКП-биле болгаш совет улус-биле, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар-биле, социалистиг лагерьниң улустары-биле, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининде бүгү-ле марксисчи-ленинчи партиялар-биле, делегейниң ажылчын аңгызы-биле болгаш революсчу улустары-биле чаңгыс эпти бистиң партиявыс болгаш бүгү улузувус могаг чок быжыглаар.

АКШ-тың империализминге баштаткан империализмге үдур, национал хамаарышпас чорук, хосталга, тайбың, демократия болгаш социал деп-шилге дээш демисежип турар нациялар-биле чаңгыс эпти ВДР быжыглаар апаар деп ол резолюцияда база айтып турар.

Октябрь революциязының оюн ВДР-ге байырлаар талазы-биле организастыг комитетти Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зы Вьетнамның Ада-чурт фронтузунуң ТК-зы-биле кады организастаар деп резолюцияда демдеглеп турар.

1.738 САМОЛЁТТУ...

ХАНОЙ. (СЭТА). АКШ-тың чедиги флодунда, а ол ышкаш Мурнуу Вьетнамда болгаш Таиландыда баазаларлыг америк шериг самолёттар март 27-де ВДР-ниң агаар делгеминче каш удаа шургуп кирип, Соңгу Вьетнамның сырый чурттакчыларлыг районнарын болгаш үлетпүрлүг черлерин бомбалап база боолап турган. Ол-ла хүн дөрт америк самолёт Нгеан можуда суг хөөлбээн бомбалап болгаш ракеталар-биле боолап турган.

ВДР-ниң агаар делгеминче шургуп кирип келген ийи америк самолётту Вьетнамның Улус армиязының зенитчиктери март 27-де дүжүр аткан.

Мынчангаш ВДР-ниң девискээриниң кырынга аңдара аттырган америк самолёттарының ниити саны ам 1.738 четкен.

СЕССИЯ АЖЫТТЫНГАН

ПАРИЖ. (СЭТА). Парламентилер аразының эвилел чөвүлелинин сессиязы Чер ортузу далайда Мальорка дээр испан ортулукта ажыттынган. Янзы-бүрү ниитилел болгаш күрүне тургузуглуг чурттарның парламентарийлери ол сессияның ажылында киржип турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң улус өредилгезинин, эртемниң болгаш культураның талазы-биле Комиссиязының даргазы, академик Я. В. Пейве баштаан төлээлер ол сессияда Совет Эвилелин төлээлеп барган.

„Социалистиг Якутия“ беженнээн

1917 чылдың март 31-де (эрги сан-биле март 18-те) РСДРП-ниң Якут комитединиң органы—«Социал-демократ» солуннуң бирги номери үнген.

Хаанныг Россия үезинде политиктиг шөлүлгениң бир кол чери турган кадыг-дошкун агаар-бойдустуг Якутияга революсчулар эвээш эвес барып турган. Оларның киржилгези болгаш салдары-биле аңаа РСДРП-ниң организациязы тургустунуп база ажылдап турган. Моон үжүрүнде Россияның кызыг-кызыгаар, бичии нацияларының бирээзи турган ол черге большевик парлалганың ындыг эрте тыптып келгени таварылга эвес.

«Социал-демократ» солунну, ол үеде Якутияга шөлүлгеге турган шылгарангай публицист, ленинчи-революсчу Е. М. Ярославский үндезилеп тургускан. Якутияга баштайгы большевик солунну үндүреринге ол үеде аңаа база-ла шөлүлгеге турган хоочун большевиктер, сөлзүреди бистиң партиявыстың көскү ажылдакчылары апаргылаан Г. И. Петровский биле С. Б. Орджоникидзе олар идепкейлиг киржип турган. Якутияга бирги большевик солуннуң үнгенин «Правда» демдеглээш, 1917 чылдың июнь 9-та «Социал-демократка» тускай байыр чедириишкинин парлаан.

Баштайгы номеринден эгелээш-ле, «Социал-демократ» революцияның кол айтыырларының талазы-биле турушту эзелеп, партия амыдыралын, ажылчыннар болгаш солдаттар депутаттарының баштайгы Советтериниң, профессионал эвилелериниң ажылчорудулгазын, массаларның революстуг көдүрлүүшкүнүн чырыдып турган. Солун марксизм-ленинизмни пропагандалавышаан, Якутияның ажылчы чоннарын социалистиг революция дээш демиселче кыйгырып, оларның интернационалчы сырый каттыжылгазынга дузалап турган. «Социал-демократ» чон ортузунга делгеренгей ат-сураглыг болгаш ооң номчукчулары чүгле Якутск хоорайга эвес, харын округтарга болгаш ырак-узакта бичии улустарга база хөй турган.

1918—1919 чылларда, Якутияга контрреволюстуг арге-чагырганың үезинде, большевик солуннуң үнери түр соксаан турган. Бир кезек үзүктелгениниң соонда, ол партийжи солун «Якутская Правда» (Якутияның «Шыны»), «Красный Север» («Кызыл Соңгу чүк»), «Ленинский Коммунар» («Ленинчи Коммунар»), «Автономная Якутия» («Автономнуг Якутия») деп аңгы-аңгы аттар-биле үнүп турган. А 1932 чылдың июль 6-дан эгелеп—«Социалистическая Якутия» деп ат-биле үнүп турар.

Бодунуң туруп келген бүгү үезиниң иштинде «Социалистиг Якутия» солун партияның область организациязының шынчы дузалакчызы болуп, марксисчи-ленинчи теорияны пропагандалаарыга, агитас-массалыг ажылды калбартырыга, ажылагый болгаш политиктиг сорулгаларны боттандырарынче Якутияның ажылчы чоннарын мобилизастаарынга идепкейлиг киржип келген.

Хамааты дайынның кадыг-дошкун чылдарында солун большевик партияның политиказын массага тайылбырлап, күш-ажылчы якут чонну ленинчи тукту долгандыр сырый каттыжарынче, контрреволюцияга удур чидиг демиселче кыйгырып турган болгаш контрреволюсчуларның, буржуаз националистерниң улуска удур политиказын сойгалап турган. Солун РКП(б)-ниң губерния бюрозун болгаш комитедин долгандыр ажылчы чоннарны идея талазы-биле сырый каттыштырарынга, ак гвардейжилерниң база контрреволюсчу дээрбечилерниң отрядтарын чылча шаварынга улуг рольду ойнаан.

Хамааты дайынның сөөлүнде «Социалистическая Якутия» дайынга үрелген ажыл-агыйны катап тургузар, бирги беш чылдарның онааладаларын күүседир дээш демиселге ажылчы чоннарның организакчызы, сүмелекчизи болуп келген. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ук солун партияның болгаш улустуң хөрээ дээш, тиилелге дээш хөй ажылдарны кылып келген. Фронтуның тыылын быжыглаар талазы-биле Якутияга болгаш өске-даа черлерге чоруп турган улуг ажылдар, ооң маадырлары «Социалистическая Якутияның» арыннарындан дүшпейн турган. Фронтуларда дайын чорудулгазы, Совет Армияның маадырлыг демисели солуннуң кол черлерин эзелеп, чонну тиилелге дээш чаңгыс аай күзел-сорукче кыйгырып турган.

Дайын сөөлүнде чылдарда хоочун большевик солун бодунуң эки чанчылдарын уламчылаан. Ажыл-агыйны катап тургузары, улус ажылагыйын хөгжүдериниң планнарын күүседири дээш демиселче Якутияның ажылчы чоннарын мобилизастаар херекке областың партия организациязының дайынчы дузалакчызы болуп келген.

«Социалистическая Якутия» ам үеде СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин, чаа беш чыл планын амыдыралга боттандырар дээш Якут Автономнуг республиканың ажылчы чоннарының чүткүлүг ажыл-херээнге хүн бүрү дузалап турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл ооңга белеткелдин айтыыглары солуннуң хүн бүрүде кичээнгейинде. Ооң арыннарынга социалистиг чарыштың чоруп турары, байырлалга белеткел, алмаздың чаа байлак черлерин шиңгээдип ап турары, Мирный хоорайның тургустунуп турары, Вилюйның ГЭС-зиниң тудуушкуну, көдээ ажыл-агыйны көдүрер дээш колхозчуларның, совхоз ажылчыннарының, аңчыларның карак кызыл күш-ажылы үргүлчү чыыттының турар.

Сөөлгү чылларда солун партийжи-организастыг, политиктиг ажылче улуг кичээнгей салып турар. Номчукчулар-биле доктаамал ажылдап, оларның санал-оналын барымдаалап турар. Моон үжүрүнде «Социалистиг Якутия» бистиң чуртта хөй номчукчулуг, кижилерге үнелиг улуг болгаш хоочун солуннарның бирээзи апарган. Бөгүн ооң 50 харлааны-биле холбаштыр, «Шынның» ажылдакчылары болгаш номчукчулары «Социалистиг Якутияга» сеткилиниң ханызындан байыр чедирип, аңаа ажылга улуг чедиишкиннерни, бедик идейлиг чорукту, ең өткүт сөстү болгаш чидиг үжүктү күзеп турар.

Болгарияның Бойчиновци болгаш Румынияның Крайова аразында 220 киловольт электри дамчыдылгазының чаа шугуму бо чылын ажыглалга кирер. Ынчангаш социалистиг чурттар — Болгарияның, ГДР-ниң, Венгрияның, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның бүгү энергосистемаларының бүгү чергелешкек ажылын каттыштырары доостур.

Электри дамчыдылгаларының бедик вольтулуг шугумун болгар черде тудары доостур четкен.

ЧУРУКТА: Бойчиновциде дузалал станциязы. Электри тогу оортан улусчу Болгарияның хоорайларына болгаш суурларына баар.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ИЛЬИЧИНИҢ БЕЛЭЭ

1954 чылдың дүвү-шуурганныг февральда Алтайның күр черинге эки-турачылардың эшелоннары бөлүк-бөлүү-биле кээп турган. Ынчаарга москвачы Владимир Федоровтуң отряды Кулундаже ханылап чорупкан. Ол чаа келген кижилерни ол черниң хоочун чурттакчылары коммунистер Иван Деркач биле Тихон Потапкин баштап чораан. Адаа шалбааланчак тулаа дожүүүн кыры-биле колонна кежип эгелээн. Баштайгы трактор аная кеже берген, ынчаарга ооң соонда чораан трактор үлдүргей дошту оя базып, дүлдүне берген. Дош ойбаандан ону чүгле трактор-биле ушта тырттырар арганы болган. Ынчангаш Деркач хөректээш тонун ужулгаш, балгаштыг суг иштинде өзекке кожуг тросун баглаар деп баарга, ону комсомолчу Владимир Федоров мурнапкан—дошту соок сугже идик-хеви-биле шурай бергеш:

— Тросту дүрген сунуар!—деп, өөрүн кыйгырган. Ооң эжи Павел Кравченко тросту холунга албышаан, Владимирже халыпкан.

Ооң соонда олар негей тоннар-биле ораатынып каш, шанакка чыдыпканнар. Таварышкан кадыг-бергени ажып эрткен ол ооларга бүгү-ле чүве өөрүнчүг боон көзүлген.

Үр-ле чоруп келгениниң соонда отряд кадарчыларның эрги турлаг черинге чедип келгенде, даң чоорту ханалап чыып орган. Хат оожургаан. Соок чыварлыг туман өттүр дээрде сылдыстар ында-хаая чивеңнедир көстүүлеп-даа көөр. Ынаарла шөйлүп чоруткан шаттар ыйгылдарындан бөрүлериң дүвүрээзиниг улугулааны безин дыңналып келгилээр.

Үр-даа болбаанда, бичии демир суугужуташка салган от дызырадыр хып үнген. Потапкин чагны отка эргискеш, хлебти өөрүнге үлей салгылаан. Изиг шайны аартап, магалыг-даа эки чемненгеннер.

— Кайгап-даа хаамас-тыр мен — деп, Кравченко чугаалап үнген.— Мындыг ээн-куруг ховуга шаанда кижилер канчан чурттап чораан ирги. Кыржаң соок, хат-шуурган бүргеп кээр-дир, аштаңгы кокаарактар база бар...

— Далаш болба, оглум, чоорту биле бээр сен—деп, Потапкин ашак таакпылавышаан, чугаазын уламчылаан:

— Силерниң сагыш-сеткилиңерни хомудадыр хөңнүм чогулу, ынчалза-даа делгем ховунуң бо крайынга бир-ле дугаар келген кижилер силер эвес болдур силер ийин. Силерниң адаларыңарның болгаш кырган адаларыңарның ханы ховунуң хөрүүнү-биле холушкан кадыг-дошкун тулчуушкуннар, Совет эрге-чагырга дээш тулчуушкуннар маңаа хөй удаа болгулаан. Маңаа күр черни силерниң оранчок мурнуңарда-ла шиңгээдип эгелээн.

Потапкин суугунуң одун көзей итишаан, ооларны эргилдир көрүп, чугаазын уламчылаан:

— Силерниң келир үеде тургустунар совхозуңарның чоогунда бир чер бар. Ону чон Ильичниң ховузу деп адап алган. Ону дыңнаваан силер бе? Ол Родинск районда Покровка суурның чанында. Чээрби чылда кыжын аңаа бир дугаар коммунаны тургускан-ывысты сактып ор мен. Ону ынчан «Хосталга» деп адап алдывыс. Ол атты Яков Жестовский бодап тыпкан. Ынчан бистиң даргавыс ол турган чүве. Колчак дерзиилеп үнүп кээрге, ол партизаннап чорупкаш, кызыл командир апарган.

Бичии боданган хевирлиг болгаш, ол мынча дээн:

— Күр черни ынчан бис база-ла трактор-биле аңдарып эгеледивис. Бистиң ажыглалывыска келген кара чаңгыс трактор ол чүве болгай.

— Баштактаныш олур боор силер, ол уеде силерге кайын трактор тыптып келгенил?—деп, ооларның бирээзи айтырган.

— Кайын келгенил деп чүнерил? Ону биске Владимир Ильич Ленин белекке берген чүве—деп, Потапкин чоргаарал-биле чугаалаан.—Ам көрүңер даан, чон силерге улуг идегелди көргүскен-дир. Хоочун салгалдың эстафетазын силер холуңарга ап турар-дыр силер.

Ажыл-иш аныяктары сорук киирген. Олар күр черлерни аңдарып, тараа болгаш садты тарып өстүрүп, фабрикаларны, клубтарны тудуп, «Первомайский», «Березовский», «Романовский» дээш ооңдаа өске улуг-улуг тараалаң совхозтарны тудуп тургусканы—оларның бөгүнгү маадыр хөрөзиниң хереги ол. Шаг-ле чоорту эртип-даа турза, аныяктар Потапкинниң сактыышкыннарын утпаанар. Олар баштайгы коммунарлар-биле ужуражылганы организастаанар.

Дөртен чыл бурунгаар коммуна тургузуп, күжүн мөңнештирген тараачыннарның тарып олурткан теректери кайы ырактан-на ногаарарып кеступ турар. Ында баштайгы коммунаның ады-биле адаан «Хосталга» сууру бар.

Ынчан Жестовскийниң оралакчызы чораан Дмитрий Пономаренко далаш чокка эрткен амыдыралды бо хүнгү амыдырал-биле деңнеп, солун сактыышкынын чугаалаан.

...Баштай чүгле ядыыларның он бир өрегелери каттышкан. Оон бир кезек ие эрткенде, аңаа үжен дөрт өрегелер каттышкан. Украинадан, Курскиден келген ядыыларның дөртен беш өрегелери коллективтиг амыдыралдың оруун эгелээн.

Ол орукка кандыг шаптараазынар, бергелер турбады дээр. Коммунарларны көөр хөңнү чок кулактар хөлөөзинни үндүрүп турган. Олар өлүрерин, өртедирин кыжанып турганнар.

Ядыы тараачыннарның тарылгага киирген арган, чудаан аттары чүткүп шыдавайн, доңгай дүжүп турган. Ол бүгүнү көрүп тура, Яков Жестовский болгаш нам үүрүнүң секретары Николай Полошков олар коммунарларны чыып алгаш сүмелешкеннер.

— Чүнү кылыр бис?—деп, коммуна даргазы айтырган.

— Эң эки шарылар чыып алыр, демир андазынар тып алыр болза эки-дир—деп, Виктор Шевченко күзээн сеткилин ажыткан.

— Күжүр эрви, сени аар... Сен черле трактор дүжээн боор сен—дээш, тараачыннар каттырышканнар.

Шоолуг чүве мыттавас Даниил Ховрич улустуң каткызын үзе киргеи.

— Трактор дидир силер?.. Бистиң коммунавыска оода чаңгыс трактордан бээрин Ильичиден дилеп көрзүүссе канчан баарыл?

— Шын-дыр, Ховрич. Ленинче кижиден чорудар-дыр.

Олар боттарының ниити хуралыңа эң-не идегелдиг кижилерин —Яков Жестовский биле Николай Полошковту чорударын шиитпирлээн, тараачыннарның сүмележип турганы, бижип алган чагаазының утказы мындыг: «Хүндүлүг бистиң баштыңчывыс, бүгү делегейниң пролетариадының болгаш ядыы тараачыннарының башкызы, бистиң Владимир Ильичивис! Силерден «Хосталга» коммуназынга бир трактордан бээрин улуу-биле дилеп тур бис, бистиң коммунавыс дээрге, ядыыларның демниг эвилелиниң тургустунган болгаш бодун долгандыр муң-муң верстаны чайынналдыр чырыдып турар коммунистиг чырытты болгай. Бистиң кара чаңгыс чединмес чүвевис болза, күр черни аңдартыр, ажылчын аңгыны болгаш бодувусту хандырар коммунистиг дүжүттү өстүреринге ажыглаар күш тыппазывыс-тыр. Биске трактордан берип көрүнер, бис мында кулактарга болгаш делегей буржуазиязынга хостуг болгаш коммунистиг күш-ажыл деп чогум чүл ол деп чүвени көргүзүп көрээли!»

Яков Васильевич Жестовскийниң Ленинге чораанының дугайында чугаазын хоочун коммунарларның шуптузу шээжи-биле дөмей билир.

...Олар Ленинче орай күүн чорупканнар. Ол берге үеде Сибирьден Москвага чедери дыка-ла берге турган. Демир оруктар ындхаая чоруп турган болгаш тиф аарыы кежээлин турган. Уралдың Кунгур станциязынга Жестовский аараап артып калган. Найысылалга ол чүгле бир ай болгаш келген. Полошковту ол тыпнаан. Оон билдиниң келгени чүл дээрге, Полошков тифтен Ваткага аарый берген болган. Москваның партия комитединден эштер Полошковту Кремльдиң эмчизинге эккелгеннер. Жестовский эжинин чанынга үш неделя болган, ынчаарга Николайның амы-тыны камгалаттынып шыдаттынмайн барган.

Бир-ле аяс кааң хүн Жестовский Кремльге чедип келген. Улуг чурттуң ужу-кыдыындан Ленинге келген кижилерниң хөйүн чүү дээр...

...Таптыг-ла 12 шак турда, кабинет эжин ажыттынган соонда, оон узуун эвес сынныг кижи көстүп келген. Улус шупту билип каан: Ленин!

Экии, эштер!—деп, Владимир Ильич чугаалааш, кижи бүгүдезибиле чугаалажып эгелээн. Оон соонда хүлээп алыышкын эгелээн...

— «Хосталга» коммуназының даргазы Жестовский!—деп кыйгы дыңналган.

Владимир Ильич өөрүшкүлүг хүлүмүрээн. Оон соонда, Жестовскийни сандайже олурарын чалаан. Ленин Сибирьниң тараачыннарының ажыл, амыдыралын, оларның турасоруун сонуургап айтырыглаан. Яков Васильевич бүгү-ле айтыырларны дорт, шынны-биле харылап оргаш, тараачыннарның чорткан чагаазын Ильичиже сунган. Владимир Ильич чагааны кончуг дүрген номчуй каапкаш, Алтайның тараачыннарынга бир тракторну бээр деп чугаалаңгаш, ол чагаага бир-ле чүвени бижий берген.

— Трактор бергениңерге четтирдим, эш Ленин. Биске чедир ыракла болгай, акша чок ону канчап чедирип алыр ирги мен—деп, Жестовский оожум чугаалаан.

— Билир мен. Ырак-ла-дыр—деп, Ильич чугаалааш, база-ла бир чүве бижип каан. Оон соонда байырлажып тура, тракторну кончуг камныг эдилээрин Жестовскийге чагаан.

— Бистиң черивис хөрзүнү байлак болдур ийин, эш Ленин. Чаагай дүжүттү өстүрүп үндүрер бис. Черле бүзүрел көрүңер: ажылчын аңгыга тараана берип шыдаар бис—деп, Жестовский Ленинниң холун тудуп тура, өөрүшкүлүг чугаалаан.

...Кааң аяс чайгы эртен тракторист Ефим Моисеевич Тарлыченко трактору-биле делгем ховуну чарып чорупкан. Ленинниң берген белээн көөр дээш чыгыып келген тараачыннарның хөйүн чүү дээр. Делгем шөлге кызыл туктар киискип, хөгжүм «Интернационалдың» аялгазын бадырып турган. «Ильичиге четтирдивис!» дээн кыйгылар дыңнаттелген. Оон бээр-ле ол ховуну улус Ильичиниң ховузу деп адай берген.

Ол хевээр-ле бир дугаар коммуналың ат-сураа алгаан, оон үлегерчиээн ядыы тараачыннар эдерип, хөй-хөй коммуналар боон каттышкан.

Чаартынган черге чырык чаагай амыдыралдың мөңге хүнү шак ынчаар чыраан...

Б. АВЕРЧЕНКО.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

(Төнчүзү. Эгези № 75 «Шында»).

ТАНДЫ РАЙОН

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Донгак Серен Доктаевна—Күр чер суурда өг-бүле ээзи.

Ондар Серен Назыновна—Күр чер суурда өг-бүле ээзи.

Ткачева Мария Глебовна—«Межегей» совхозтуң ажылчыны.

Тонких Мария Ефимовна—«Межегей» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Биче-оол Көк-кыс Дамдыновна—Хову-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

Доржу Чалбаяк Шыраповна—Күр чер суур школазының ажылчыны.

Монгуш Огород Успуновна—«Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Ондар Чажит Девековна—«Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Донгак Саарбай Токталовна—Күр чер суурда өг-бүле ээзи.

Мальковец Валентина Васильевна—«Межегей» совхозтуң ажылчыны.

Ондар Доос Диин-Караевна — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Ооржак Александра Даваевна—Тываның дуржулга станциязының ажылчыны.

Ооржак Көк-урут Калчан-ооловна —«Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Ооржак Хурал Лопсановна—Күр чер суурда өг-бүле ээзи.

Оюн Дөгербей Серен-ооловна—Тываның дуржулга станциязының ажылчыны.

Оюн Седип-кыс Момбаевна—Элегес суурда өг-бүле ээзи.

Ступина Любовь Петровна—Хову-Аксы суурда өг-бүле ээзи.

Ховалыг Уйнук-кыс Донгаковна — «Элегес» совхозтуң ажылчыны.

Хирлигбей Анай Ховалыговна—«Элегес» совхозтуң ажылчыны.

Чит Сайза Башкаровна—Владимировка суурда өг-бүле ээзи.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Тос уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кызыл-оол Бичекей Монгушовна—Жданов аттыг колхозтуң колхозчузу.

Өдегей Тюлюш Чамбалогна—«Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бюрбю Биче-уруг Узуноолова — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Комбу Дүлүш Сереновна—«Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дажы Дүлүш Седип-Ламаевна — Хайыракан 8 чыл школазының ажылчыны.

Нурсат Сайын Донгаковна—Көк-Чыраа суурда өг-бүле ээзи.

Седип Ханаа Донгаковна—«Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Тажывай Кара-кыс Кыргысовна — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Тюлюш Долбажап Ыйма-Хуураковна—«Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дандар Чудаш Тановна—«Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Дукарбан Долунчук Даколановна —«Х Улуг хурал» колхозтуң колхозчузу.

Куулар Анастасия Назыновна—«УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Кыргыс Эремаа Алексеевна — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Лопсан-Лама Шооп-Доржуевна — Чаа-Хөл суурда өг-бүле ээзи.

Сагыр-оол Татьяна Ховалыговна — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Санзоян Шогуп Санзояновна — Жданов аттыг колхозтуң колхозчузу.

Токаш-оол Елизавета Ивановна — «УТКА 25 чылы» совхозтуң кассирі.

Узун-оол Даадыйбан Донгаковна —Жданов аттыг колхозтуң колхозчузу.

Шактар Доспан Ондаровна — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Билекпен Мария Туматовна — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Дадар-оол Феня Сайзановна—«Х Улуг хурал» колхозтуң колхозчузу.

Дажыкпан Байман Ондаровна — Жданов аттыг колхозтуң колхозчузу.

Даныын Хураган-оол Монгушовна —Ак-Туруг суурда өг-бүле ээзи.

Кандан Александра Түлүшовна — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Кенден Дадар Монгушовна — «Куш-ажылдың хостуу» колхозтуң колхозчузу.

Лама Александра Кыргысовна— «Куш-ажылдың хостуу» колхозтуң колхозчузу.

Намчак-оол Ховалыг Чалбаевна — Арыг-Бажы 8 чыл школазының ажылчыны.

Сиирин Курамаа Чалбыловна — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Сүүр-оол Александра Холүйовна— Булуң-Терек суурда өг-бүле ээзи.

Новик Мария Алексеевна—Шагаан-Арыг хоорайда № 2 уруглар садының кижизидикчизи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
К. ДИИГА.

Кызыл, 1967 чылдың март 22.

Колхозтуң ишчилери

Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң хөрээженнери колхоз будүрүлгезинге ак сеткилдиг киржир, хөй-ниитиниң ажылынга бодунуң бот-идепкейин көдүрер дээш сөөлгү үеде элээн чедиишкинниг ажылдап турарлар.

Ол мурнакчы хөрээженнер—бистиң активчилеривис кымнарыл? Колхозтуң төп сүт-бараан фермазының саанчызы Ак Финек аңаа үр чылдарда ажылдап, планныг онааалгаларын чыл бүрү ажыр күүседип келген. Ол ам фермада хөрээженнерни ажыл-ишче эвилелдеп, идепкейлиг болгаш сонуургалдыг ажылдап турар. Медпункт эргелекчизи Клавдия Донгаковна Хуурак-оол—Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады. Колхозчу чоннуң кадыкшылы дээш, ыланғыя суурда, фермаларга арыгсилиг чурталга дээш колхозчу хөрээженнер ортузунга ол улуг ажылды чорудуп келген. Чеди уругларныг иези Кол Дениймаа, колхозтуң уруглар яслизиниң ажаакчылары комсомолчулар Торина Деспээрей, Өртейбен Чечекмаа, улгады берген назылыг колхозчу Ак Даржап. Ий сес чыл школазының башкылары Донгак Балаштай, Елизавета Бады, Клара Дугар-оол болгаш ооң-даа өскелер хөй-ниитиниң ажылынга мурнакчы киришпишаан, бот-идепкейин көдүрүп ажылдап турар.

Колхозта хөрээженнер чөвүлели (даргазы Маады Өлаай) хөрээженнерниң колхоз будүрүлгезинге киржилгезин өкижидер дугайында сагыш салза-даа, уругларының өөредилгези, кижизидилгези, сагылга-чуруму дээш ажылды кошкак чорудуп турар. Бо айтырыгларны хуралдарга чугаалашпайн турары четпес.

С. САЯНА.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Баар аарыының бир хевири

45 хире харлыг хөрээжен кижи дүште тоттур чемненип алгаш, бир-ле канчангаш шимчеиптер дээрге, хенертен оң талакы быктынче—ээгилер адаанче ташкылап аарып эгелээн болгаш ол аарыы ижинниң оң талазын, оң талакы эгиннерни хөме албышаан, эъди изип, кустуруп эгелээн. Элдеп чүве, та канчап барганы ол кижи ийик?

Ол аарыг кижини эмчи шинчип көргеш, бааринның хөй янзы аарыгларының бирээзи—баарже шашкылап аарыыр аарыг дээрзиниң дугайын тодаргайлаан.

Шак ынчаар шашкылап аарыыр аарыглар чүгле баарга эвес, ижин-шөйүндүге болгаш өске-даа органнарга тургулаар. Ол дээрге ижин-шөйүндү болгаш өске-даа иштики органнарның ажылын башкарып турар нерви удазынарның төнчүлеринге кандыг-ла бир эпчок болуушкуннарның түңнелинде тыптып келир.

Ынчаарга баарже шашкылап аарыыр аарыгның тыптып келириниң кол чылдагааны чүдел?

Ук аарыг болза, от оруктары биле өттүң агымы үрелип келгенде ийикпе өт оруктары кавыннап аарып келген таварылгаларда болгаш ук өт оруктарынга даш дуй чыдышкан таварылгаларда тыптыр боор-дур. Чамдыкта өт хавының улгады, бичеледи тыртылып турар шынары кудулааш, аңаа өт доктаап, турнугуп келген таварылгаларда база ол аарыг тыптып келир.

Өт хавының кавыннап аарый бээр чоруу, дизентериядан болгаш ижин тивинден аарып чораан кижилериниң хөй кезиннге таваржыр. Ол аарыгны эмчилер холецистит деп адаар. А ол ышкаш өт хавынга болгаш өт оруктарынга даш тыптыгылап кээрин орустап жёлчне-каменная болезнь дээр. Тырыктаар янзы-бүрү үүлдерге хоранналыр чорук, кодуушуң, шөйүндүүнүң катар дээр аарыглары база-ла өт хавының болгаш ооң оруктарының кавыннап аарыырын болдурар. Ол аарыглар организмниң аъш-чем болгаш бүгү-ле чемиштиг үүлдериниң солуушкуну үрелгениннден база тыптып болур.

Аныяк кижилериниң өт оруктарынга даштар тыптып келир чорук кончуг ховар. Ол аарыгдан хөй кезиннде 40—45 хар четкен хөрээжен кижилер колдап аарып турар.

Ол аарыгны болдурбазынга колла чугула чүве ижин-шөйүндүүн янзы-бүрү аарыгларындан камгаланып, аъш-чемни өй-шаанда таарыштырып, шын хүн чурумуи кадыкшылга чогумчалыг кылдыр тургузуп ап чорууру болур.

Аъш-чемни чипр өй-шаанда чип, дыка үстүг, чаглыг болгаш, дириг амытаннар үзүнге быжырган чемни бичелеп чип чорууру чугула. Хой эъдиниң болгаш балык эъдиниң кара мүнү, дагаа чуургазының сарыг чери болгаш өске-даа чамдык аъш-чем продуктулары баарга чаг тывылдырар болгаш өт оруктарынга даш тывылдырарынга идиг бээр чүве болганда, оларга дыка хандыкшаан ажыы чок. Ол ышкаш арага база-ла ол аарыгның өскүүрүнге улуг идиглиг.

Хенертен баарже шашкылап аарый берген таварылгада канчалза эки?

Эмчи келгиже чедир чылыг чүве-биле чиңнээр. А аарыг чидирер янзы-бүрү эмнерни ишкенинниң ажыы чок. Бир эвес ооң мурнунда ынчаар каш катап аарып турган болгаш эмчиниң сүмезиннде чылыг чүве-биле чиңнээрге ол аарыы намдап турган кижилер, ам харын ол аарыы эгелээри билек-ле чиңненип эгелээни дээре. Оон хоржок болза ам-на эмчини чалаар херек.

Черле ынчаш эмчини чалаары эргежок чугула, чүге дээрге ук аарыгны чүгле эмчи кижи шын тодарадып, өске аарыглардан ылгап билир болгай. Ук аарыг намдавас болза эмчиге чыттырып эмнедир апаар.

Кажан өт оруктарынга даш тывылганда ону кезиннде кааптар чорук чүгле аарыг кижиниң күзелинден хамаарыр эвес, эмчиниң эргежок чугулалап көргениннден база болур. Кезиннде эмнээри эргежок чугула болган таварылгада оон ойталаар чорук кижиниң амы-тынынга айымылдыг.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Кино

МАРТ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Киленнзошкин» 2.45, 4.30, 6.15, 8, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 9.30, «Агаар бөмбүүнде уруг» 11, 12.45, «Дагларда өжээн негенчилери» (1-ги, 2-ги сериялары) 2.30, 5.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Үш чоон кижи» 9.30, 11.20, 7.10, 9.10, «Ыдыктыг Иоанны ажып эрткени» 3.20, 5.20 шактарда.

«ВОСТОК»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Кырган черепаханың капитаны» 11.15, «Хасан-Арбакеш» 3.15, 5, 6.50, 8.40 шактарда.

редакцияның адреси:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетөөр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20—60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-нин Министрлер Төвүлелинин чанында Парлалга өгелелинин типографиязы. (Кызыл, Шетинкин — Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—00324.